

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет магістерської та
аспірантської підготовки
Кафедра екології та охорони довкілля

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Основні напрямки розвитку зеленого туризму на природних
курортних територіях України

Виконав студент 2 курсу групи МЕТ- 68
спеціальності 8.04010601 «Екологія та
охорона навколишнього середовища»
Ковпак Наталія Вадимівна

Керівник д.х.н., проф.
Нікіпелова Олена Михайлівна

Рецензент д.е.н., проф.
Ткаченко Тетяна Іванівна

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет магістерської та аспірантської підготовки
Кафедра екології та охорони довкілля
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 8.04010601 "Екологія та охорона навколишнього середовища"
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри екології та охорони
довкілля

Т. А. Сафранов

" 10 " жовтня 2016 року

З А В Д А Н Н Я
НА МАГІСТЕРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Ковпак Наталії Владимівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Основні напрямки розвитку зеленого туризму на природних курортних територіях України

керівник роботи Нікіпелова Олена Михайлівна, д-р х. н., проф.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від " 14 " вересня 2016 р.
№ 270-С

2. Строк подання студентом роботи 31 січня 2017 року

3. Вихідні дані до роботи Характеристика етнографічного центру Фрумушика–Нова (сайт), Звіт про НДР розробка проекту рекреаційного розвитку території курорту Сатанів/Національний Природний парк Подільські Товтри. – м. Кам'янець Подільський, 2016. – 73 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Нормативно-законодавча база туризму та основи для розвитку зеленого туризму, загальні відомості про кваліметрію, застосування методів кваліметрії для оцінки привабливості, розробка кваліметричного методу визначення привабливості об'єктів зеленого туризму для їх розвитку, оцінка об'єктів за розробленим кваліметричним методом.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Карта НПП Подільські товтри; природні та історико-культурні ресурси; сучасний стан рекреаційних ресурсів Хмельницького району; рекреаційні території та пам'ятки культури.

6. Дата видачі завдання 10 жовтня 2016 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Оцінка виконання етапу	
			у %	за 4-х бальною шкалою
1.	Аналіз нормативно-законодавчих підстав щодо розвитку туризму у тому числі зеленого туризму.	10.10.16-01.11.16	95	5 (відмінно)
2.	Збір систематизованих даних щодо основних об'єктів зеленого туризму України. Використання баз даних за допомогою інтернету.	02.11.16-30.11.16	95	5 (відмінно)
3.	Застосування методів кваліметрії для оцінки привабливості об'єктів зеленого туризму	01.12.16-04.12.16	95	5 (відмінно)
	<i>Рубіжна атестація</i>	05.12.16-10.12.16	95	5 (відмінно)
4.	Розрахунок комплексного показника привабливості об'єкта зеленого туризму	11.12.16-20.12.16	95	5 (відмінно)
5.	Остаточне оформлення кваліфікаційної магістерської роботи	21.12.16-29.12.16	95	5 (відмінно)
6.	Підготовка до захисту кваліфікаційної магістерської роботи	30.12.17-31.01.17	95	5 (відмінно)
	Інтегральна оцінка виконання етапів календарного плану (як середня по етапам)		95,0	5 (відмінно)

(до десятих)

Студент _____

(підпис)

Ковпак Н. В.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____

(підпис)

Нікіпелова О. М.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Сьогодні в Україні формується розуміння зеленого туризму, як специфічної форми відпочинку на селі з можливістю ефективного використання природного, матеріального і культурного потенціалу регіонів.

Згідно з метою роботи здійснено аналіз законодавства у сфері туризму та нормативно-законодавчої бази для створення об'єктів зеленого туризму, розроблено кваліметричний метод визначення їх привабливості.

За розробленою методикою був розрахований комплексний показник привабливості курорту Сатанів (Хмельницька область) та центру етнографічного, сільського зеленого туризму та сімейного відпочинку «Фрумушика-Нова» (Одеська область).

Для оцінки привабливості об'єктів зеленого туризму використовували комплексний (кваліметричний) метод.

Результати виконаної магістерської кваліфікаційної роботи можуть бути використані під час: обґрунтування рішень про створення (модернізацію) відповідної інфраструктури для надання «зелених» туристичних послуг в Одеській та Хмельницькій областях; розробки маркетингових програм формування та розвитку іміджу Одеської та Хмельницької областей як сприятливих регіонів для розвитку зеленого туризму; розвиток «зеленого» туризму в Одеській та Хмельницькій областях в перспективі дозволить краще реалізовувати їх ресурсний потенціал, забезпечити роботою місцеве населення, збільшити надходження до місцевого бюджету, отримати фінансові ресурси, для захисту навколишнього природного середовища, створити передумови для сталого розвитку областей та їх окремих територій.

Робота складається зі вступу, 3 основних розділів, висновків, переліку посилань та Додатків.

Ключові слова: туризм, нормативно-законодавча база туризму, зелений туризм, кваліметрія, оцінка привабливості, комплексний показник.

SUMMARY

Nowadays there is formed the understanding of green tourism in Ukraine as a specific form of recreation in the country with the opportunity of effective usage of natural, material and cultural potential of the region.

According to the purpose of thesis the analysis of tourism legislation and legal framework for the creation of green tourism objects are made, the method of determination of their attractiveness is developed.

By developed methodology was calculated the complex attractiveness index of Sataniv resort (Khmelnitska region) and the ethnographic village green tourism and family rest center "Frumushika-Nova" (Odessa region).

To assess the attractiveness of objects used green tourism complex (qualimetric) method.

The results of the master's qualification work can be used during: substantiate decisions on creation (modernization) of appropriate infrastructure for providing "green" tourism in Odesskiy and Khmelnytsky regions; develop marketing programs and the formation of the image of Odessa and Khmelnytsky regions as regions favorable for the development of eco-tourism; the development of "green" tourism in Odessa and Khmelnytsky regions in the future will be pursuing their resource potential, provide jobs for local people, increase revenues to the local budget, receive financial resources to protect the environment and create the conditions for sustainable development of the regions and their individual areas .

Thesis consists of preamble, 3 main sections. conclusions, a list of references and Appendixes.

Key words: tourism, tourism legal framework, green tourism, qualimetry, attractiveness estimation, complex index.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ.....	7
ВСТУП	8
1 НОРМАТИВНО-ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ЩОДО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА ОСНОВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ...	10
1.1 Законодавство у сфері туризму.....	10
1.2 Нормативно-законодавча база для створення об'єктів зеленого туризму.....	27
1.3 Загальні відомості про кваліметрію.....	37
2 ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ КВАЛІМЕТРІЇ ДЛЯ ОЦІНКИ ПРИВАБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТІВ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ.....	42
2.1 Алгоритм проведення кваліметричної оцінки привабливості об'єктів зеленого туризму.....	42
2.2 Розрахунок комплексного показника привабливості об'єкта зеленого туризму.....	51
3 РОЗРАХУНОК ПРИВАБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТІВ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ ЗА КОМПЛЕКСНИМ МЕТОДОМ ОЦІНЮВАННЯ	56
3.1 Центр етнографічного, сільського зеленого туризму та сімейного відпочинку Фрумушика-Нова (Одеська область).....	56
3.2 Курорт Сатанів (Хмельницька область).....	64
ВИСНОВКИ	76
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	79
СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	85
ДОДАТКИ А-Ж	86

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ
І ТЕРМІНІВ

АЕС – атомна електростанція;

ВТО – Всесвітня туристична організація;

ГК – Господарський Кодекс;

КМ – Кабінет Міністрів;

ЗТ – сільський зелений туризм.

НТО – національна туристична організація;

НДІ – науково-дослідний інститут;

НДР – науково-дослідна робота;

ООН – Організація об'єднаних націй;

ОСГ – особисті селянські господарства.

ВСТУП

Зелений туризм (ЗТ) – явище для України досить нове, неординарне і трактується по-різному. Між фахівцями в сфері туризму ще й досі тривають дискусії щодо таких понять як сільський туризм, екотуризм, агротуризм, зелений туризм, фермерський туризм, екоагротуризм, також багато авторів розуміють одне і теж під різними поняттями [34].

Дослідженню питання розвитку зеленого туризму присвятили праці вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: Ю. В. Гончаров, Ю. Зубко, В. Носік, Л. І. Огіпельд, А. О. Гордіян, І. І. Теличкань, С. М. Ілляшенко, Н. С. Ілляшенко, В. О. Щербаченко, С. В. Мельниченко та багато інших.

Фахівці наголошують – основними проблемами розповсюдження зеленого туризму в Україні є: відсутність правового забезпечення розвитку зеленого туризму; відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу для потреб туризму; невизначеність щодо схем кредитування, оподаткування, тарифів на житло та послуги; відсутність виваженої маркетингової політики в сфері зеленого туризму; невисокий рівень кадрового забезпечення сільського туризму [33].

Згідно визначення Міжнародної спілки екотуризму, сільський зелений туризм – спрямована мандрівка в сільську місцевість з метою ознайомлення з місцевою культурою та історією природного середовища, яка не порушує цілісності екосистеми, при цьому робить охорону природних ресурсів вигідною для сільських мешканців [35].

В даний час переважне становище у світовій економіці, соціальному і культурному розвитку мають країни, у яких організовано виробництво якісної продукції. Під якістю мається на увазі ступінь відповідності сукупності властивих характеристик потребам або очікуванням, які встановлені, зазвичай, передбачаються або є обов'язковими. Ефективне

управління випуском конкурентоспроможної продукції передбачає планування, управління, забезпечення і поліпшення якості.

Першим кроком до поліпшення якості виробленої продукції та послуг, що надаються, є отримання навичок кількісного оцінювання фактичного (досягнутого) рівня якості та систематизації наявної інформації з метою прийняття оптимального рішення про конкретні шляхи і методи підвищення якості продукції (послуг). Саме кваліметрія вивчає методологію та проблематику кількісного оцінювання якості об'єктів будь-якої природи (В. Н. Фомін, А. І. Чекмарев, В. В. Шконда, В. Р. Куць, А. Ю. Кисилевська та ін.).

Робота апробована на декількох наукових конференціях:

- I етап Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт за галуззю «Екологія та екологічна безпека» (ОДЕКУ, 2015 р.)

- Міжнародна науково-практична конференція «Містобудівне планування і управління прибережними територіями», 19-20 вересня 2016р., смт. Сергіївка Одеської обл..

Мета магістерської кваліфікаційної роботи – аналіз нормативно-законодавчої бази розвитку туризму (у т.ч. зеленого) в Україні та розробка методу визначення привабливості об'єкту зеленого туризму для їх розвитку.

Структура магістерської кваліфікаційної роботи. Робота складається із наступних частин: вступ, нормативно-законодавча база щодо туризму в Україні та основи для розвитку зеленого туризму, застосування методів кваліметрії для оцінки привабливості об'єктів зеленого туризму, розрахунок привабливості об'єктів зеленого туризму за комплексним методом оцінювання, висновки, перелік посилань, Додатки.

1 НОРМАТИВНО-ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ЩОДО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА ОСНОВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

1.1 ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Важливе значення для ефективного правового регулювання туризму має міжнародний правовий досвід. При цьому міжнародне правове регулювання пов'язане не тільки з міжнародним туризмом; воно робить істотний вплив на національне законодавство в даній сфері.

Як і будь-яка інша сфера господарської діяльності, індустрія туризму є складною системою. Постійне розширення міжнародного туристичного обміну зумовило потребу його міжнародно-правової регламентації і створення спеціалізованих міжнародних туристичних організацій. Туристичні обміни пов'язані з перетинанням державних кордонів, а перебування туристів на території іноземної держави і переміщення по ній, з уваги на єдиний підхід, повинно регулювати міжнародне право.

Низка міжнародних договорів, конвенцій і декларацій міжнародних організацій формулюють основи міжнародно-правового регулювання системи туризму і міжнародних подорожей. Стаття 24 Загальної декларації прав людини, прийнята Генеральною асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, проголошує: «Кожна людина має право на відпочинок і вільний час, включаючи розумне обмеження робочого часу і періодичні оплачувані відпустки». Стаття 12 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права», прийнятого 6 грудня 1966 року Генеральною асамблеєю ООН, закріплює право кожної людини вільно залишати будь-яку країну, у тому числі власну.

Із зростанням обсягів туризму і розширенням його географії, а також з розвитком засобів транспорту і включенням у маршрути декількох країн одночасно, до спрощення туристичних поїздок залучені міжнародні організації.

Схему механізму правового регулювання міжнародного туризму зображено на рис. 1.1 [5].

Рис. 1.1 – Схема механізму правового регулювання міжнародного туризму

Державний механізм управління в туристській сфері розглядається як виважена система прийомів, важелів та методів впливу державних органів влади на діяльність усіх суб'єктів туристського ринку, а також способів практичного застосування їх за тієї чи іншої ситуації, якою обумовлюються цілі й завдання розвитку галузі [38].

Функціонування сфери туризму в сучасних умовах господарювання характеризується певною активізацією, однак існує цілий ряд вагомих стримуючих факторів. Найбільше значення серед них має недосконалість

нормативно-правової бази, суперечливість і неузгодженість окремих її положень, відсутність дієвої державної програми регулювання туризму, як перспективного напрямку розвитку сфери, чітко розроблених методик і механізмів її реалізації.

На сьогодні регулювання туристичної діяльності відбувається відповідно до положень достатньо значної кількості законодавчих актів та документів (табл. 1.1).

Основна увага запропонованих матеріалів приділяється регулюванню окремих аспектів функціонування сфери туризму. Аналіз їх змісту свідчить про те, що вони різняться залежно від ієрархічного рівня та охопленої території, глибини обробки матеріалів, методичними підходами до їх розробки.

Більшість діючих програм розвитку туризму носять декларативний характер, що зазначає більшість науковців [37; 39 - 41], містять загальну інформацію про стан сфери, основні проблеми, наявний ресурсний потенціал, що може бути використаний з метою їх вирішення, сукупність запланованих заходів. Однак, негативним фактом є відсутність визначення джерел отримання ресурсів для здійснення запланованих заходів, критеріїв для перевірки стану їх виконання, а також відповідальних осіб.

Крім того, в діючих нормативно-правових актах не визначені питання щодо налагодження взаємодії між державними органами влади і підприємницькими структурами, їх роль і значення в процесах розвитку сфери туризму [36].

Таблиця 1.1 – Основні законодавчі акти, що регулюють сферу туризму України [36]

Вид законодавчого акту	Назва законодавчого акту
Закони України	Про туризм (від 15.09.1995 № 324/95-ВР)
	Про курорти (від 05 жовтня 2000 р. № 2026-ІІІ)
Укази Президента України	Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфери України (11 березня 2003 р. № 207/2003)
	Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у галузі туризму (від 14 грудня 2001 р. № 1213/2001)
	Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні (від 21 лютого 2007 р. № 136/2007)
	Про підтримку розвитку туризму в Україні (від 02 березня 2001 р. № 127/2001)
	Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки (від 28 квітня 2004 № 493/2004)
Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України	Державна програма розвитку туризму на 2002 – 2010 роки (від 29 квітня 2002 р. № 583, ред. від 25 травня 2006 р. № 754)
	План заходів щодо державної підтримки розвитку сільського туризму на 2006-2010 роки (від 03 липня 2006 р. № 373-р)
	Заходи щодо розвитку іноземного і внутрішнього туризму (від 27 червня 2003 р. № 390-р, ред. від 16 травня 2007 р. № 738)
	Стратегія розвитку туризму і курортів (від 06 серпня 2008 р. № 1088)
	Державна стратегія регіонального розвитку на період 2015 року (від 21 липня 2006 р. № 1001)
	Концепція розвитку санаторно-курортної галузі (від 23 квітня 2003 р. № 231-р)
	Стратегічні напрями та завдання щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009 – 2012 роки (від 03 вересня 2009 р. № 1156-р)
	Державна програма соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим на період до 2017 року (30 вересня 2007 р. № 1067)
Накази Міністерства культури та туризму України	Галузева програма туристичного забезпечення в рамках підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу (від 28 грудня 2007 р. № 1784/0/16-7)
Державні національні стандарти	ДСТУ 4268:2003 “Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги”
	ДСТУ 4269:2003 “Послуги туристичні. Класифікація готелів”
	ДСТУ 4527:2006 “Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення.

Серед напрямків його діяльності найбільш пріоритетними є наступні:

- удосконалення правових засад регулювання відносин у сфері туризму;
- забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць;
- розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму;
- розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;
- створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;
- забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб [36].

Концептуально державне регулювання сфери туризму в Україні здійснюється в трьох основних напрямках: законодавчому, адміністративному та економічному (табл. 1.2), кожний з яких передбачає виконання низки завдань певними органами державної влади.

Законодавчі напрямки регулювання сфери туризму, в першу чергу, полягають у розробці і прийнятті ефективної, діючої нормативно-правової бази, що містить норми щодо організації діяльності туристичних підприємств, механізмів їх об'єднання шляхом налагодження партнерських відносин. Мають бути вдосконалені існуючі процедури ліцензування, сертифікації і стандартизації туристичних послуг, оскільки вони є недостатньо прозорими і об'єктивними, характеризуються наявністю певних обмежень і умовностей, не відповідають міжнародним нормам.

Таблиця 1.2 – Концептуальні напрями державного регулювання сфери туризму [36]

Місія – підвищення добробуту країни і населення за рахунок створення конкурентоспроможної туристичної інфраструктури в окремих регіонах і по всій території України	
Мета – створення в Україні високоефективного і конкурентоспроможного туристичного комплексу за рахунок оптимізації процесів збереження і раціонального використання природно-рекреаційних і історико-культурних ресурсів	
Напрямки регулювання	
Законодавчі	<ul style="list-style-type: none"> - затвердження дієвих стратегічних програм розвитку туризму з визначенням особливого статусу туризму, пріоритетності внутрішнього туризму; - створення вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку; - вдосконалення норм сертифікації та стандартизації послуг, системи ліцензування; - оптимізація процедур ведення реєстру територій сфери туризму; - налагодження відносин партнерства з іноземними державами щодо обміну досвідом з приводу розбудови і розвитку туризму; - спрощення земельного законодавства (відвід земельних ділянок для будівництва об'єктів туристичної інфраструктури, нормативи в орендних відносинах); - проведення тендерів на використання в цілях туризму заповідних територій; - регулювання процедур візового оформлення і отримання закордонних паспортів.
Адміністративні	<ul style="list-style-type: none"> - розподіл повноважень спеціалізованих органів управління туризмом; - аудиторські перевірки туристичних суб'єктів; - розробка дієвих програм залучення інвестицій; - створення баз даних основних діячів туристичного ринку; - формування сучасної системи статистичних показників; - підвищення ефективності підготовки спеціалістів сфери туризму; - активізація рекламно-інформаційної політики держави і регіонів - популяризація на міжнародному і національному рівнях; - розробка нових туристичних маршрутів за умов взаємодії з закладами культури;
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення умов кредитування, субсидування суб'єктів туризму, що створені в напрямку пропозиції соціальних туристичних послуг; - пільгове оподаткування суб'єктів туризму, які здійснюють значний внесок в розвиток внутрішнього і в'їзного туризму; - фінансування наукових досліджень щодо розробки технологій ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу країни

Доцільним є визначення на державному рівні необхідності здійснення ліцензування суб'єктів туристичного ринку відповідно до виду туризму. З метою активізації туристичної діяльності в межах країни необхідно передбачити норму щодо видачі суб'єктам ліцензій на право надання послуг виїзного туризму лише за умов досягнення певного обсягу реалізації послуг в напрямках внутрішнього і в'їзного туризму.

Важливе значення в законодавчому напрямі має створення вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку в тих регіонах України, що мають значний туристичний потенціал, використання якого є обмеженим через неперспективність і неприбутковість їх для суб'єктів господарювання. Перш за все, це стосується периферійних територій, де розташовані пам'ятки історії та архітектури, музеї та виставкові зали, збережені автентичні традиції, культура і побут слов'янського народу. Тобто, в більшій мірі переважає не рекреаційний, а історичний і культурний потенціал, що сприяє розвитку найбільш перспективних напрямів туризму. Функціонування вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку створить умови для активізації інвестиційної діяльності, розвитку туристичної інфраструктури, підвищення рівня якості пропонованих послуг, обсягів обслугованих туристів і відповідно прибутків основних учасників туристичного ринку, розвитку сфери туризму в цілому.

Також на законодавчому рівні мають бути визначені пріоритетні види туризму з урахуванням існуючих національних ресурсів та традицій, на підтримку і розвиток яких мають бути спрямовані додаткові зусилля, в тому числі фінансові.

В цілому можна сформулювати наступні основні стратегічні напрямки розвитку туризму:

- лікувальний туризм (в тому числі санаторно-курортне бальнео- та грязелікування та послуги медичних установ);
- етнографічний туризм, що визначається значною мозаїчністю етнічної структури населення;

- активні види туризму, що орієнтовані перш за все на молодіжну аудиторію;
- пізнавально-культурний туризм (в Україні більше 150 тис. об'єктів культурної спадщини, з яких використовується не більше 5,5 тис.);
- екологічний туризм (43 національних парків, 53 регіональні ландшафтні парки, 3203 пам'ятки природи);
- сільський туризм;
- конгресний та діловий туризм.

Адміністративні заходи передбачають, перш за все, створення дієвого управлінського апарату, що формується з системи органів різних рівнів, між якими чітко розподіляються обов'язки, повноваження і відповідальність. Важливо оптимізувати діяльність органів влади по всій вертикалі, привести їх структуру у відповідність до вимог конкурентоспроможної економіки. Необхідно також забезпечити умови для здійснення діалогу між державними органами влади різних рівнів, громадськими організаціями, представниками місцевого населення, недержавними органами, суб'єктами господарювання з приводу розробки заходів, спрямованих на розвиток сфери туризму. Дані учасники сфери туризму, взаємодіючи один з одним, повинні здійснювати координацію і контроль реалізації стратегій і програм розвитку туризму в межах окремих регіонів і держави в цілому.

Основною проблемою, що стримує процеси розвитку сфери туризму України, є недостатній рівень її фінансування і підтримки з боку держави. Саме тому мають бути розроблені прозорі механізми створення спеціалізованих цільових фондів, що можуть бути використані з метою фінансування сфери туризму за рахунок субсидування і дотування окремих суб'єктів. Їх формування має відбуватися за рахунок створення сприятливих умов для залучення коштів господарюючих суб'єктів туристичної сфери, а також інвестицій, як в межах країни, так і з-за кордону.

В цілому протягом останніх років політика держави в напрямку фінансування туризму не є стабільною. Основними статтями, пов'язаними з

фінансуванням сфери туризму (рис. 1.2), в рамках державного бюджету України є наступні:

- фінансова підтримка створення умов безпеки туристів та розбудови туристичної інфраструктури міжнародних транспортних коридорів та магістралей;
- фінансова підтримка розвитку туризму;
- прикладні розробки у сфері розвитку культури і туризму.

Рис. 1.2 – Фінансування сфери туризму в 2008-2011 рр. за рахунок коштів державного бюджету України [36]

Найбільш сприятливим в напрямку фінансування сфери туризму в Україні був 2008 р. (див. рис. 1.2), оскільки державним бюджетом було передбачено виділення найбільшої кількості коштів для фінансування сфери. В наступні роки (2009 - 2011 рр.) суму коштів було зменшено майже в 10 разів: на фінансову підтримку створення умов безпеки туристів та розбудови туристичної інфраструктури з 4800 тис. грн. в 2008 р. до 432 тис. грн. в 2011 р., на фінансову підтримку розвитку туризму з 20,29 млн. грн. до 1,83 млн. грн. відповідно.

Одночасно з цим кошти на прикладні розробки у сфері розвитку культури та туризму залишалися майже незмінними в період 2008 - 2010 рр. (в середньому на рівні 7,5 млн. грн.), однак в 2011 р. їх суму також було зменшено майже в 10 разів (861 тис. грн.). Слід також зазначити, що в дані роки бюджетом не було передбачено створення жодних спеціальних фондів для фінансування сфери туризму.

Більш позитивною є ситуація з фінансуванням роботи профільного міністерства, що регулює сферу туризму в Україні. Як зазначалося вище, до 2011 р. це було Міністерство культури та туризму в Україні, в 2011 р. сферою туризму почало опікуватися Міністерство інфраструктури України.

У структурі Міністерства економічного розвитку та торгівлі України у квітні 2016 р. створено Департамент туризму і курортів, який у 2017 р. для розвитку туристичної індустрії в Україні отримав 30,5 млн. грн.

7 грудня 2016 р. створено національну туристичну організацію (НТО), діяльність якої буде спрямовано на приведення сектора туризму до найбільш збалансованої і стійкої моделі розвитку.

Незважаючи на наявність певних позитивних зрушень в напрямку здійснення фінансової підтримки сфери туризму в Україні з боку держави, недостатньо ефективною та прозорою є процедура розподілу та використання коштів. Саме тому повинні бути розроблені чіткі і прозорі механізми формування фондів, розподілу коштів, встановлення відносин паритетності між регіонами, містами і навіть окремими суб'єктами сфери туризму. Пріоритетність і надання певних пільг мають бути забезпечені тим проектам і програмам, що передбачають витрачання цільових коштів на пропозицію послуг в напрямках в'їзного туризму та перспективних видів туризму (сільського, зеленого, екологічного, культурного, спортивного, екстремального, соціального тощо), відновлення і розбудову туристичної інфраструктури на периферійних територіях.

Основною передумовою розвитку сфери туризму є підтримка державою внутрішнього і в'їзного туризму, як основних напрямів залучення

коштів до державного бюджету, в тому числі валютних. Однак, активізація даних видів туризму є можливою лише за рахунок здійснення активної інформаційної підтримки України, окремих її туристичних регіонів і дестинацій, популяризації їх на національному і світовому ринках. Особливої актуальності набуває необхідність розробки централізованої державної рекламної програми, спрямованої на проведення і прийняття активної участі у роботах регулярних міжнародних і національних виставок і конференцій, розміщення інформаційних стендів, активізацію видавничої і поліграфічної діяльності.

Економічні заходи державного регулювання сфери туризму пов'язані, перш за все, з переглядом норм оподаткування діяльності суб'єктів туристичного ринку. В даному аспекті, необхідно переглянути ставки оподаткування діяльності туристичних суб'єктів, створити умови для стимулювання активності бізнесу, зростання обсягів доходів, а не формування тіньового сектору і вивозу капіталу за кордон. Державним органам влади необхідно стимулювати добровільну участь бізнес-структур в реалізації державних зобов'язань, наприклад, шляхом участі підприємців у благодійності, що забезпечить зниження бази оподаткування.

В економічному напрямі повинна здійснюватися також активна підтримка і створення спеціальних умов функціонування для учасників ринку, що займаються розробкою сучасних технологій використання національного туристично-рекреаційного потенціалу з метою пропозиції туристам нових видів послуг. Це стосується розвідки і забезпечення доступу до термальних вод, лікувальних грязей, джерел мінеральних вод, що забезпечить розширення асортименту туристичних послуг, диверсифікації туристичної діяльності, подовження туристичного сезону.

Реалізація запропонованих напрямів державного регулювання забезпечить створення сприятливих умов для ефективного розвитку сфери туризму в цілому. З метою забезпечення виконання концептуальних напрямків необхідно систематично здійснювати контроль і аналіз досягнутих

результатів, виявляти відхилення від планів. В якості базових критеріїв оцінки ефективності їх реалізації можна визначити наступні:

- обсяги надходжень грошових коштів до місцевого і державного бюджетів за рахунок збільшення розмірів податкових платежів суб'єктів господарювання, а також доходів від реалізації туристичних послуг і продуктів в напрямках внутрішнього та в'їзного туризму;
- стан діяльності основних учасників сфери туризму, рівень їх прибутковості.

Ефективність діяльності кожного окремого суб'єкту свідчить про ефективність сфери загалом. Досить важливим є аналіз всіх зазначених критеріїв у динаміці з метою попередження збоїв у функціонуванні сфери, виявлення напрямів для здійснення державної підтримки та побудови прогнозів на майбутнє [36].

Туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає.

Туризм – як особливий вид діяльності – висуває певні вимоги до ресурсного забезпечення процесу обслуговування споживачів, адже для формування певного туристичного продукту необхідна більша різноманітність ресурсів у порівнянні з іншими видами діяльності. Розширення спектру туристичних послуг вимагає інтенсивного пошуку у створенні якісно нових та цікавих туристичних пропозицій. Залучення в галузь туризму різноманітних туристичних ресурсів та їхнє використання супроводжується міграцією населення до місці їхнього зосередження, залученням у господарський обіг не використовуваних раніше природних та культурних комплексів чи їхніх окремих складових; комплексним використанням природних і культурних ресурсів [42].

В історичному контексті туризм розглядали як різновид рекреації, один з видів активного відпочинку. Отож поняття «туристичні ресурси» часто прирівнювали до поняття «рекреаційні ресурси». Проте, якщо рекреаційні

ресурси охоплюють туристичні об'єкти (заклади розміщення, харчування, музеї тощо), об'єкти та явища природи, то поняття «туристичні ресурси» значно ширше та розповсюджується на економічні, фінансові, трудові, соціальні, інфраструктурні ресурси загалом, які можна використовувати для організації туристичного господарства. Ці два поняття слід розглядати як взаємодоповнюючі або взаємозамінні. Отож, чимало науковців, не бажаючи займатись розподілом категорій «туристичні ресурси» та «рекреаційні ресурси», широко використовують поняття туристично-рекреаційні ресурси як сукупність природних та штучно створених людиною об'єктів, необхідних для формування туристичного продукту. У Законі України «Про туризм» (325/95 від 15.09.95) подається наступне визначення: «Туристичні ресурси – сукупність природно-кліматичних, оздоровчих, історико-культурних, пізнавальних та соціально-побутових ресурсів певної території, які задовольняють різноманітні потреби туриста [1].

Кожних два роки розвиток туристичної індустрії в 140 країнах світу оцінюється Індексом конкурентоспроможності подорожей та туризму (ТТСІ). Зокрема, рейтинг конкурентоспроможності країн світу в сфері туризму і подорожей в 2013 р. складено Світовим економічним форумом за підтримки Міжнародної асоціації повітряного транспорту (International Air Transport Association), Всесвітньої туристичної організації (World Tourism Organization), Всесвітньої ради з туризму та подорожей (World Travel & Tourism Council), Ради Бахрейну з економічного розвитку (Bahrain Economic Development Board), готельних мереж Hilton, Marriott, Starwood Hotels & Resorts, компанії VISA, авіакомпаній Airbus / EADS, Deutsche Lufthansa / Swiss, Embraer, Etihad Airways, Jet Airways та ін. [44].

Світовими лідерами в сфері подорожей і туризму в 2013 році стали Швейцарія, Німеччина та Австрія. За ними слідують Іспанія, Великобританія, Сполучені Штати, Франція, Канада, Швеція та Сінгапур. Європа як і раніше залишається лідером по конкурентоспроможності світового туризму, оскільки топ 5 місць зайняли саме європейські країни.

Перше місце в рейтингу зайняла Швейцарія, завдячуючи високому рівню безпеки та екології, найкращим готелям світу, кваліфікованою робочою силою, розвиненій МІСЕ - індустрії. На другому місці опинилась Німеччина, яка зайняла шосте місце серед країн світу за рівнем розвитку туристичної інфраструктури, п'яте по наявних об'єктах культурної спадщини та друге місце за обсягом і характером проведення міжнародних ярмарків і виставок.

Високі оцінки отримали Австрія та Італія, зокрема за рівнем розвитку інфраструктури вони поділяють перше місце. Австрія зайняла сьоме місце за рівнем безпеки туристів і третє за станом екології.

В топ-10 найкращих країн з міжнародного туризму увійшла і Іспанія та посіла перше місце по наявності та стану об'єктів культурної спадщини та визнана однією з політично найспокійніших країн. Україна за станом розвитку туристичної індустрії посіла 76-е місце серед 140 країн світу, при цьому, покращивши свою позицію на дев'ять пунктів у порівнянні з 2011 роком.

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про туризм», залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак існують такі види туризму:

- дитячий;
- молодіжний;
- сімейний;
- для осіб похилого віку;
- для інвалідів;
- культурно-пізнавальний;
- лікувально-оздоровчий;
- спортивний;
- релігійний;
- екологічний (зелений);

- сільський;
- підводний;
- гірський;
- мисливський;
- автомобільний тощо.

Особливості здійснення окремих видів туризму встановлюються законом [1]. Класифікувати види туризму можна за різними ознаками, до найважливіших з яких належать: мета туризму, часові, територіальні характеристики, індивідуальні запити та фінансові можливості клієнтів (табл. 1.3) [2].

Беручи за основу мету туризму, можна виділити такі види туризму: екскурсійний, рекреаційний, діловий, етнічний, спортивний, релігійний, пригодницький, соціальний, екологічний та сільський, зелений туризм.

Зелений туризм – тимчасове переміщення туристів у сільську місцевість з метою відпочинку та ознайомлення з місцевим способом життя, культурою, традиціями, звичаями. Цей вид туризму часто використовують сім'ї з дітьми, міська молодь, які намагаються вибратись на природу на вихідні дні або в короткотермінові відпустки.

До видів туризму за метою можна віднести розважальний, навчальний, військовий, екстремальний, агротуризм та багато інших.

Це далеко не повна класифікація видів туризму за метою подорожей. Ціль туристичної поїздки може бути будь-яка і, якщо туристичне підприємство може організувати виконання поставленої мети шляхом надання відповідних послуг, то туристична подорож здійснюється.

Всі ці види туризму тісно переплітаються між собою і виділити їх у чистому виді не завжди можливо. Наприклад, діловий туризм може поєднуватись з екскурсійним або спортивним, етнічний – з релігійним, екскурсійний – з рекреаційним і т.д.

Таблиця 1 – Класифікація туризму

Класифікаційна ознака	Види туризму
1 Географічний принцип	1.1. Внутрішній 1.2. Міжнародний
2 Напрямок туристичного потоку	2.1. В'їзний 2.2. Виїзний
3 Мета поїздки	3.1. Рекреаційний 3.2. Оздоровчий відпочинок 3.3. Пізнавальний відпочинок 3.4. Професійно-діловий туризм 3.5. Науковий (конгресний) 3.6. Спортивний відпочинок 3.7. Шоп-тури 3.8. Пригодницький 3.9. Паломницький 3.10. Ностальгічний 3.11. Екотуризм 3.12. Екзотичний 3.13. Елітарний
4 Джерело фінансування	4.1. Соціальний 4.2. Комерційний
5 Спосіб пересування	5.1. Пішохідний 5.2. Авіаційний 5.3. Морський 5.4. Річковий 5.5. Автотуризм 5.6. Залізничний 5.7. Велосипедний 5.8. Змішаний
6. Засоби розміщення	6.1. Готелі 6.2. Мотелі 6.3. Пансіонати 6.4. Кемпінги 6.5. Намети
7. Кількість учасників	7.1. Індивідуальний 7.2. Сімейний 7.3. Груповий
8. Тривалість перебування	8.1. Короткотривалий 8.2. Довготривалий
9. Розташування туристичного місця	9.1. Гірський 9.2. Водний 9.3. Сільський 9.4. Приміський
10 Інтенсивність туристичного потоку	10.1. Постійний 10.2. Сезонний
11. Організаційна форма	11.1. Організований 11.2. Неорганізований

Завдання туристичного підприємства – надати клієнту максимум можливостей по поєднанню різних видів туризму.

За часовою характеристикою туризм можна класифікувати різними способами. Найбільш суттєвими є сезонність, прив'язка до конкретних подій, час, виділений клієнтом на подорож.

За територіальними ознаками можна виділити такі види туризму, до найважливіших з яких належать приміський, внутрішньо-регіональний, внутрішньодержавний та міжнародний туризм.

Частина туристів вибирає для своєї подорожі нетрадиційні маршрути, що має бути передбачено діяльністю туристичного підприємства. Природно, що організувати колективні (групові) виїзди по відпрацьованих маршрутах набагато простіше, але кількість туристів, які надають перевагу індивідуальним подорожам, зростає з кожним днем, і це спонукає туристичні підприємства диверсифікувати свій туристичний продукт.

В основі поділу туризму за такою ознакою, як індивідуальний запит, лежить бажання туриста вплинути на:

- маршрут подорожі;
- час подорожі;
- формування розважальної програми;
- перелік додаткових послуг.

Фінансові можливості клієнта здебільшого визначають майбутній маршрут подорожі, рівень комфортності та засіб пересування. Крім цього, фінансовий стан впливає і на вид подорожі. За цією ознакою можна виділити наступні види туризму:

- груповий за відпрацьованими маршрутами – найбільш дешева форма за інших рівних умов. Низька ціна пояснюється знижками, які надаються туристичним групам. Знижки мають місце і при виборі традиційного для туристичних фірм маршруту (їх надають підприємства транспорту, розміщення, харчування, які обслуговують маршрут);

- індивідуальний за відпрацьованими маршрутами – більш дорогий вид подорожі, оскільки при його оформленні не діють знижки, які надаються групам;

- груповий за індивідуальними маршрутами – знижки надаються у випадку оптимального розміру групи (наприклад, визначеного по кількості місць в туристичному автобусі), а також залучення в індивідуальний маршрут традиційних місць відпочинку;

- індивідуальний за індивідуальними маршрутами – найбільш дорога форма обслуговування, оскільки всі перераховані вище знижки тут не діють. При організації такої подорожі необхідна розробка та додаткове відпрацювання маршруту [3].

Діюча нормативно-законодавча база щодо туризму в Україні дозволяє створювати додаткові можливості соціально-економічного розвитку територій, формуючи нові та розширюючи існуючі типи туризму.

1.2 Нормативно-законодавча база для створення об'єктів зеленого туризму

Розробка стратегії сталого розвитку туризму в Україні зумовлює необхідність вирішення комплексу організаційних, правових, фінансових, економічних, соціальних, демографічних, екологічних та інших питань і проблем, пов'язаних із розвитком сільського зеленого туризму, спрямованого на раціональне та ефективне використання наявних у сільській місцевості туристичних ресурсів, створення якісного і безпечного туристичного продукту, поліпшення якості життя сільського населення на основі зайнятості у сфері надання туристичних послуг і збереження довкілля.

У законодавстві України сільський зелений туризм розглядається як одна із послуг, що може надаватися в рамках господарської діяльності

особистих селянських господарств (далі – ОСГ). Тому вирішення комплексу організаційно-правових питань щодо розвитку сільського зеленого туризму необхідно розглядати через призму правового становища ОСГ, правовий режим землі та майна цих господарств, основних засад господарської діяльності особистих селянських господарств тощо.

Вперше поняття «особисте селянське господарство» було вжито у Земельному кодексі України від 25 жовтня 2001 р. Однак юридичні ознаки цієї категорії не розкривалися у законі, що на практиці призвело до проблем щодо набуття і реалізації прав на земельні ділянки для ОСГ.

За законом України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 р., юридична природа ОСГ полягає в тому, що це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму. Члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись вимог цього Закону, законів України, інших нормативно-правових актів. Діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не відноситься до підприємницької діяльності.

Передусім, закон визначає ОСГ як вид господарської діяльності, яка здійснюється з метою надання послуг з використанням майна ОСГ у сфері сільського зеленого туризму [8].

Згідно з Господарським кодексом України від 16 січня 2003 р., господарська діяльність визначається як діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію

продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Це загальне положення закону може бути застосовано і до характеристики сільського зеленого туризму з урахуванням особливостей, що визначають специфіку правового становища ОСГ.

Так, за ГК України, суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність згідно із своїми обов'язками в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Стаття 55 названого кодексу до суб'єктів господарювання відносить:

1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці;

3) філії, представництва, інші відокремлені підрозділи господарських організацій (структурні одиниці), утворені ними для здійснення господарської діяльності.

Водночас суб'єктами господарської діяльності у сфері зеленого туризму можуть бути лише індивідуальні фізичні особи або ті, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають. Більше того, законом передбачається, що господарська діяльність з надання зазначеними особами послуг у сфері зеленого туризму не відноситься до підприємницької діяльності. Це означає, що фізичні особи, які ведуть ОСГ і надають послуги у сфері сільського зеленого туризму, не підлягають

державній реєстрації як фізичні особи-підприємці, а також не зобов'язані створювати юридичні особи. Такий правовий статус ОСГ та правове регулювання туристичної діяльності у цих господарствах є визначальним для вирішення питання щодо оподаткування одержаних доходів, надання кредитів, пенсійного забезпечення і соціального страхування тощо.

В особистому селянському господарстві робота має здійснюватись однією чи декількома фізичними особами без створення юридичної особи. Наявність серед суб'єктів ведення особистого селянського господарства виключно фізичних осіб зумовлена тим, що, відповідно до ст. 33 Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 р., громадяни України можуть мати на праві власності та орендувати земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства, а іноземні громадяни та особи без громадянства можуть мати земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства на умовах оренди. Як бачимо, у Земельному кодексі передбачається, що виключно громадяни мають право одержати земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства [9].

Громадяни, які одержали земельні ділянки для ведення ОСГ, можуть надавати послуги у сфері сільського зеленого туризму з урахуванням обмежень і заборон, що передбачені чинним законодавством України. Аналіз наявної в Україні нормативно-правової бази у сфері сільського зеленого туризму показує, що в системі національного законодавства маємо лише загальні норми, які регламентують окремі аспекти здійснення сільського зеленого туризму, що є недостатнім для забезпечення особливостей туристичної діяльності, пов'язаної з сільським зеленим туризмом як виду господарської діяльності ОСГ. Тому очевидною є потреба у розробці і прийнятті спеціального закону «Про сільський зелений туризм», у якому доцільно було б визначити основні правові засади здійснення сільського зеленого туризму, правове становище суб'єктів, що мають надавати послуги у сфері сільського зеленого туризму, правові форми використання туристичних ресурсів для забезпечення такого туризму, встановити імперативи щодо

створення якісного і безпечного туристичного продукту, закріпити законодавчо можливі та допустимі межі втручання органів державної влади та місцевого самоврядування у господарську діяльність з надання послуг у сфері сільського зеленого туризму, забезпечити створення інформаційного туристичного продукту у сфері сільського зеленого туризму, передбачити наукове, кадрове та фінансове стимулювання розвитку сільського зеленого туризму [7].

На сайті КМ України представлено терміни щодо сільського зеленого екотуризму – це специфічний вид туризму. Він передбачає не тільки відпочинок у сільському будинку, але і можливість спостерігати рослинний і тваринний світ, ознайомитися з традиціями певного регіону, відчутти взаємозв'язок людини з природою.

Зелений туризм – це туристська діяльність на території натуральних природних ландшафтів з елементами благоустрою, де існують умови для короткочасного відпочинку (від 5-10 годин до 1-2 днів), збирання ягід та грибів, відпочинку на пляжах тощо [49].

Таким чином, можемо зробити такий висновок: зелений і сільський туризм – це господарська діяльність в сфері туристичних послуг, яка включає в себе, як мінімум, надання місця для проживання чи знаходження туриста на лоні природи, як от в лісі, в горах, в селі тощо.

Тобто, на нашу думку, термін «зелений туризм» є більш широке поняття, що у тому числі включає в себе категорію «сільський зелений туризм». Єдина відмінність між сільським і зеленим туризмом полягає в тому, що зелений туризм не прив'язується до знаходження (проживання) туриста в селі.

Сільський зелений туризм є одним з найбільш перспективних напрямів відродження та розвитку українського села, загального піднесення економічного рівня регіону. Він не виснажує наявні ресурси, а підвищує рівень життя місцевого населення [4].

Сільський зелений туризм – це проведення вільного часу в сільському середовищі, якому притаманна відповідна забудова, сільський побут, мальовничий ландшафт тощо. Зелений він тому, що туристичні заняття у вигляді пішохідних і кінних прогулянок, спортивних та оздоровчих подорожей (навіть полювання і рибальство) відбуваються у сільській місцевості серед живої зеленої природи. Термін «зелений туризм» окремі експерти пояснювали як явище політичного походження, пов'язане з діяльністю «зелених» партій, політиків і суспільних рухів, а іспанець Монтанер Х. Мон-техано трактує зелений туризм як «діяльність, що відбувається у контакті з природою, життям у таборах або поселеннях. Це діяльність, поєднана із сільськогосподарськими роботами, знайомством із життям невеликих поселень, пішими екскурсіями, вивченням флори і фауни, заняттям річковим спортом і под.»

Сільський зелений туризм часто ототожнюють з агротуризмом. На думку М. Рутинського і Ю. Зінька, знак рівності між цими поняттями ставити не можна, бо поняття «сільський зелений туризм» за змістом значно ширше порівняно з поняттям «агротуризм».

Агротуризм – форма сільського туризму, оскільки він має тісний зв'язок саме із сільським фермерським господарством, де відпочинок пов'язаний з активним залученням його учасників до традиційних форм господарювання на селі (збір винограду, сіна, догляд за худобою тощо).

У науково-популярній літературі часто використовують поняття «екологічний туризм». Навіть видані підручники, які розкривають його суть, зауважують, що екологічний туризм – важливе явище у світовому туризмі й гостинності.

За прогнозами експертів ВТО, у XXI ст. темпи його значно зростатимуть, а доходи від нього сприятимуть розвитку економіки багатьох країн, зокрема тих, що розвиваються. Не випадково 2002 р. ООН проголосила роком екологічного туризму. Суть екологічного туризму зводиться до організації туризму на мало змінених людиною ландшафтах без заповідання

шкоди навколишньому середовищу. Саме до таких відносяться території національних та ландшафтних парків, де здійснюються без шкоди екології тури в природу.

Оскільки екотуризм і сільський зелений туризм спрямовані на збереження екосистем, то між екотуризмом і сільським туризмом існують паралелі. Останнім часом навіть з'явилося нове поняття – екоагротуризм. Воно поєднує використання агроосель як головного об'єкта розміщення туристів, котрі беруть участь у сільському зеленому туризмі, з використанням екотуристичних програм.

На думку дослідників, сільський зелений туризм відрізняється від екотуризму основною метою – відповідним використанням вільного часу:

- сільський туризм – це вид проведення вільного часу як стаціонарного відпочинку у сільській місцевості з невеликими радіальними маршрутами,
- екотуризм – проведення вільного часу на маршруті, під час якого люди знайомляться з природними чи історико-культурними пам'ятками території.

Послугами сільського туризму переважно користується молодь до 35 років, яка мешкає у великих містах, їх частка становить понад 4/6 від сумарної кількості агротуристів. У світі найбільшого розвитку сільський туризм досяг у Північноамериканських країнах та Європі.

С. М. Ілляшенко, Н. С. Ілляшенко та В. О. Щербаченко [32] провели маркетинговий аналіз готовності цільової аудиторії до споживання різних туристичних послуг.

Об'єктом дослідження були переважно міські жителі Сумської, Белгородської, Брянської, Курської, Полтавської, Харківської та Чернігівської областей України і Росії, генеральна сукупність їх потенціальних споживачів становила 5,5 млн. осіб.

З метою визначення смаків фактичних і потенціальних споживачів було проведено їх репрезентативне анкетування (за статтю, віком, місцем проживання, схильністю до активного відпочинку), результати якого

наведено в таблиці 1.4. Усього було опитано 1840 осіб, у тому числі 845 чоловіків (46 %) і 995 жінок (54 %). До вибірки потрапили громадяни з різних соціальних груп: робітники, службовці, студенти, підприємці, пенсіонери, безробітні.

Таблиця 1.4 – Види «зеленого» туризму, обрані споживачами, % [32]

Споживачі	Види туризму				
	етнографічний	спортивний	екологічний	санаторно-оздоровчий	маршрутно-пізнавальний
Чоловіки	2,70	21,62	18,92	13,51	43,24
Жінки	8,33	4,17	12,50	37,50	41,67
Усього	4,84	14,52	16,13	22,58	41,94

Було встановлено, що споживацькі нахили чоловіків і жінок суттєво відрізняються (за винятком маршрутно-пізнавального туризму), що слід урахувувати у процесі розвитку різних видів «зеленого» туризму та під час формування відповідної інфраструктури.

Спортивний і санаторно-оздоровчий види туризму віднесено до «зелених» на підставі того, що розглядалися такі їх різновиди, які передбачають перебування у природних екологічно чистих зонах чи регіонах, а також відвідування місць, які становлять культурний і пізнавальний інтерес. У ході подальших опитувань близько 90 % респондентів відповіли, що вони виїждять у туристичні поїздки з родиною чи в компанії друзів. Це дозволяє уточнити кількісний склад потенціальних споживачів та обсяги затребуваних туристичних послуг.

Важливість для респондентів основних параметрів туристичних послуг, які впливають на вибір місця, часу, виду відпочинку тощо, охарактеризована в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5 – Ставлення респондентів до параметрів послуг зеленого туризму [32]

Параметри туристичних послуг	Ставлення респондентів		
	дуже важливо	важливо	не дуже важливо
Співвідношення ціни та якості	+		
Час відпочинку		+	
Комфорт		+	
Престижність (статус)			+
Можливість культурного розвитку		+	
Оздоровлення		+	
Участь у спортивних заходах			+
Віддаленість від постійного місця проживання			+

Побажання респондентів стосовно відвідування під час туристичного відпочинку певних тематичних заходів, історичних місць тощо подано на рисунку 1.3.

Як видно з рисунка, більшість опитаних (31,33 %) зацікавлені у відвідуванні природних заповідників з метою зближення з природою та душевного відпочинку, 27,71 % – бажають побачити архітектурно-історичні пам'ятки, щоб розширити свої знання і підвищити культурний рівень, 19,28 % – прагнуть відвідати культурно-мистецькі заходи, 19,27 % – обрали сільський туризм і спортивні заходи як доповнення до інших видів зеленого туризму, 2,41 % – не виявили бажання брати участь у перелічених заходах.

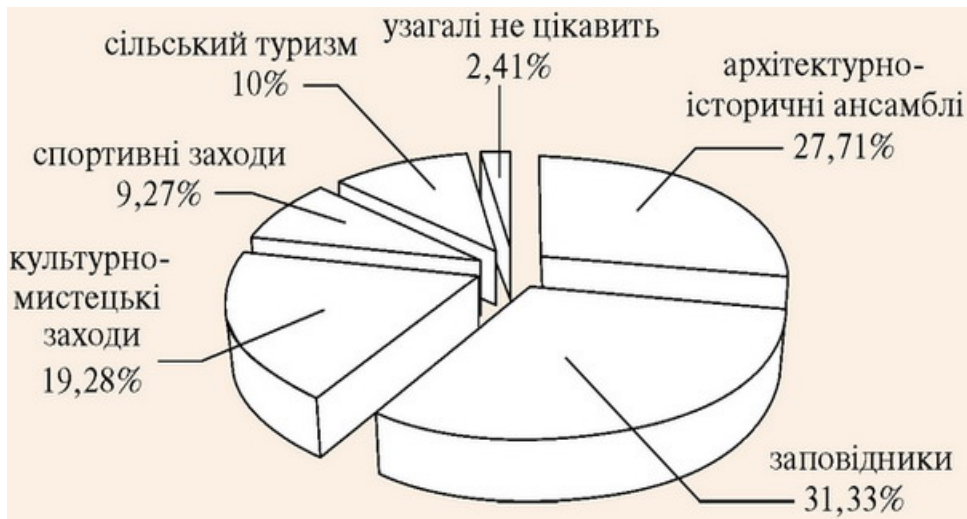

Рис. 1.3 – Ставлення респондентів до додаткових послуг (заходів), що розширюють можливості туристичного відпочинку [32]

Серед мотивів, які впливають на вибір місця та виду відпочинку, переважають моральні й естетичні, тобто враховується культурний і духовний розвиток. Майже 50 % опитаних вказали, що в них є власні садиби в сільській місцевості, а тому мало ймовірно, що їх зацікавлять платні послуги інших домогосподарств. Проте є досить велика частка респондентів, які б скористалися певними додатковими послугами сільського туризму (табл. 1.6) [5].

Європейський Союз розглядає сільський зелений туризм як визначальний показник розвитку сільських територій і спосіб «прив'язки» трудових ресурсів до проживання і праці у сільській місцевості. За оцінкою Європейської Федерації фермерського та сільського туризму (Euro Gites) європейський ринок налічує близько 2 млн. ліжко-місць. В Україні він становить 150 тис. потенційних учасників зеленого туризму.

Таблиця 1.6 – Загальні відповіді респондентів щодо додаткових послуг сільських домогосподарств, % [32]

Послуги	Бажаючі скористатися
Харчування	17
Проживання та супутній сервіс	16,5
Рибальство	14,5
Екскурсії до заповідних місць області	11
Кінні прогулянки	11
Збирання ягід, грибів, лікувальних трав	10
Оренда велосипедів, човнів	9
Заняття народними ремеслами	5,5
Полювання	5
Заняття землеробством	2
Догляд за худобою	1

1.3 Загальні відомості про кваліметрію

Термін «Кваліметрія» (від латинського «квалі» – який, якої якості, і давньогрецького «метрео» – міряти, вимірювати) вперше було використано у 1968 р. для позначення наукової дисципліни, що вивчає методологію і проблематику кількісного оцінювання якості об'єктів будь-якої природи. Виникнення кваліметрії було пов'язано з осмисленням проблеми вимірювання та оцінки якості в поєднанні з проблемою управління якістю продукції і робіт в суспільному виробництві.

Основні завдання кваліметрії: вибір номенклатури показників якості, розробка методів їх визначення і оптимізації, обґрунтування умов їх використання в задачах стандартизації та управління якістю. Як відомо, все, що виробляє людина, виражається сукупністю чотирьох елементів: продукція, послуги, інформація, енергія. При цьому кожний

з цих елементів найбільш повно характеризує три фундаментальні величини: кількість, витрати і якість. Перша з цих величин – кількість – є основою розрахунків в комплексі технічних наук (людство навчилося вимірювати кількість ще чотири тисячоліття назад).

Другу величину – витрати – систематично вивчають і враховують в комплексі економічних наук вже три тисячоліття.

Що ж стосується третьої характеристики – якості, то до порівняно недавнього часу її практично не враховували ні в технічних, ні в економічних, ні в управлінських науках. Пов'язано це з тією обставиною, що були відсутні теорія і прикладний інструментарій достовірного кількісного оцінювання якості продукції (послуг). А без такого оцінювання сьогодні вже дуже важко, а часто практично неможливо забезпечити ефективне функціонування виробничих і економічних структур.

Сказане насамперед відноситься до управлінської діяльності. Адже майже будь-якому менеджеру в процесі його роботи доводиться стикатися з проблемою якості: по-перше, у зв'язку з необхідністю управління якістю, по-друге, якість потрібно вміти кількісно оцінювати і, по-третє, кількісне оцінювання якості необхідно при вирішенні таких техніко-економічних задач, в яких для підвищення точності розрахунку потрібно враховувати не тільки кількісні, а й якісні чинники (функціональні, соціальні, екологічні, ергономічні, естетичні та інші). Ось чому проблема вимірювання і кількісної оцінки якості продукції – одна з вузлових проблем науки про управління якістю.

Тому цілком природно, що наука про кількісну оцінку якості (кваліметрія) привертає увагу все більшого числа науковців і фахівців, зайнятих у виробництві товарів та наданні послуг [10].

Для визначення показників якості застосовують різні методи, які ґрунтуються на правилах застосування певних принципів і засобів випробувань. До засобів випробувань можуть відноситися технічний пристрій, речовина і / або матеріал для проведення випробувань. Залежно від

джерела і способу отримання інформації ці методи класифікуються на об'єктивні, евристичні, статистичні і комбіновані (змішані).

Об'єктивні методи діляться на вимірювальний, реєстраційний, розрахунковий та дослідної експлуатації.

Евристичні методи включають в себе органолептичний, експертний і соціологічний методи. Методи визначення значень показників якості в залежності від характеру впливу на об'єкт контролю бувають руйнівні і неруйнівні. Метод руйнівного контролю передбачає руйнування зразків, при цьому може бути порушена придатність зразків до подальшого застосування.

Метод неруйнівного контролю не порушує придатність зразків до застосування, тобто не руйнує зразок.

За способом знаходження числового значення методи визначення показників якості діляться на прямі і непрямі.

При прямих вимірах дані значення фізичної величини (маса, довжина, температура, час) визначають безпосередньо за допомогою того чи іншого приладу, а результат вимірювання виходить відразу після відліку по шкалі приладу, наприклад, визначення маси товару за допомогою гир.

Вибір методу визначається з урахуванням цілей, завдань і умов оцінки значень показників якості. Результати повинні бути обґрунтованими і відтвореними даним чи іншим прийнятним методом. Обраний метод повинен забезпечити оцінку показників якості з необхідною точністю і повнотою на всіх етапах [11].

В даний час кваліметрія виросла в міждисциплінарну (комплексну) дисципліну.

У зв'язку з великою сферою застосування кваліметрії сьогодні її вважають дисципліною, що вивчає проблему оцінки якості будь-яких об'єктів, предметів і процесів. При цьому забезпечення якості і технологій якості різної продукції є основним напрямом використання методів

кваліметрії. Таким чином, кваліметрія як наука об'єднує кількісні методи оцінки якості, які використовуються для обґрунтування управлінських рішень та суміжних з ними питань управлінської діяльності.

Кваліметрія має наступні методологічні принципи:

1. Кваліметрія повинна давати практиці господарської діяльності підприємств, тобто економіці, суспільно корисні методи кількісної оцінки якості різних об'єктів дослідження.

2. Пріоритети при виборі визначальних показників для оцінки якості знаходяться завжди на стороні споживача.

3. Кваліметрична оцінка якості продукції, товарів і послуг не може бути отримана без наявності еталона, тобто бази порівняння, базових значень показників, які визначають властивості і якість об'єкта в цілому.

4. Показник будь-якого рівня порівняння або узагальнення зумовлюється відповідними показниками попереднього ієрархічного рівня.

5. При використанні методу комплексної оцінки якості об'єкта всі різно-розмірні показники його властивостей перетворюються і приводяться до однієї безрозмірною або розмірної (узагальненої) одиниці виміру.

6. При визначенні комплексного показника якості об'єкта кожен показник окремої його властивості повинен бути скорегований коефіцієнтом значущості (вагомості), його «питомою вагою».

7. Сума чисельних значень коефіцієнтів вагомості всіх показників якості на будь-яких ієрархічних щаблях оцінки має однакове значення (в частках від одиниці, в процентах або за певною бальною шкалою). На такому принципі будується, наприклад, відомий «метод аналізу ієрархій».

8. Якість цілого об'єкта зумовлено сукупністю якостей його складових частин (елементів).

9. При кількісній оцінці якості (особливо по комплексному показнику) неприпустимо використання взаємообумовлених і дублюючих показників одного і того ж властивості об'єкта.

10. Оцінюється якість тільки того об'єкта або його частини, яка здатна виконувати корисні функції відповідно до його призначення.

Ці принципи можна вважати основними при вирішенні як загальних, так і приватних кваліметричних питань, пов'язаних з об'єктами реальної техніки і економіки [46].

Таким чином, аналіз Європейського ринку туризму та нормативно законодавчої бази щодо розвитку туризму в Україні дає підставу вважати, що в державі є всі можливості розвитку різноманітних видів туризму, у тому числі зеленого туризму.

2 ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ КВАЛІМЕТРІЇ ДЛЯ ОЦІНКИ ПРИВАБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТІВ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

2.1 Алгоритм проведення кваліметричної оцінки привабливості об'єктів зеленого туризму

Питання методики дослідження привабливості об'єктів зеленого туризму особливо актуальне. Оскільки цей напрям порівняно новий і не має добре розробленого теоретико-методологічного апарату.

Дослідження різних авторів [46 - 50] визначили різні напрями та підходи в оцінюванні атрактивності ландшафтів. Отже, не існує єдиного універсального методу оцінки привабливості об'єктів різного походження. Проаналізувавши існуючі методики, дійшли висновку, що найбільш ефективним буде поєднання різних підходів для забезпечення більшої достовірності результатів оцінки.

Найбільш правильним кроком оцінки об'єктів буде використання методів опитування респондентів із застосуванням анкет для фіксування їхньої думки [47].

Для всебічної характеристики якості в кваліметрії використовується багаторівнева структура показників, так зване ієрархічне «дерево якості».

При його побудові комплексна якість розкладається на сукупність простих, одиничних показників шляхом багаторівневої декомпозиції кожної більш складної властивості на групу менш складних [12]. Щоб побудувати «дерево якості» на першому етапі використовували метод «мозкового штурму» [13].

Для уточнення структури «дерева якості» застосовували експертний метод. До складу експертної групи входило 7 чоловік. Експерти обиралися з різною точкою зору, різного віку, також входили експерти з питань гідрогеології, мікробіології, хімії, екології.

Кількість експертів згідно принципу Гештальта повинна бути в межах 10. При великій кількості експертів, по-перше, достатньо складно узгодити їх думки, по-друге, виникають деякі складності організації експертного опитування [14].

«Дерево якості» привабливості об'єктів зеленого туризму, побудоване за результатами експертного метода та «мозкового штурму», представлено на рис. 3.

З рис. 3 видно, що на думку експертів привабливість об'єкту зеленого туризму має складатися з семи показників другого рівня :

- рельєф
- водні об'єкти
- рослинний покрив
- освітньо - пізнавальний потенціал
- додаткові види відпочинку
- розвиненість інфраструктури
- умови перебування.

В свою чергу, кожний показник другого рівня складається з трьох показників третього рівня.

Рельєф, на думку експертів, поділяється на гірський рельєф, долину, пагорб. Водні об'єкти – річка, лиман, море. Рослинний покрив складається з таких показників: ліс, степ, лісосмуга. До освітньо-пізнавального потенціалу відносяться пам'ятки культури, архітектури, наявність екскурсійних маршрутів, туристичні стежки.

Додаткові види відпочинку включають дискотеку, дитячий відпочинок, тобто майданчик, та активні види відпочинку (полювання, рибалка та інше). Наступний показник другого рівня – розвиненість інфраструктури – поділяється на ґрунтові, асфальтовані дороги та залізницю. Останнім, але важливим показником, є умови перебування, що включають в себе сучасні умови (всі зручності), наявність харчування та можлива тривалість перебування.

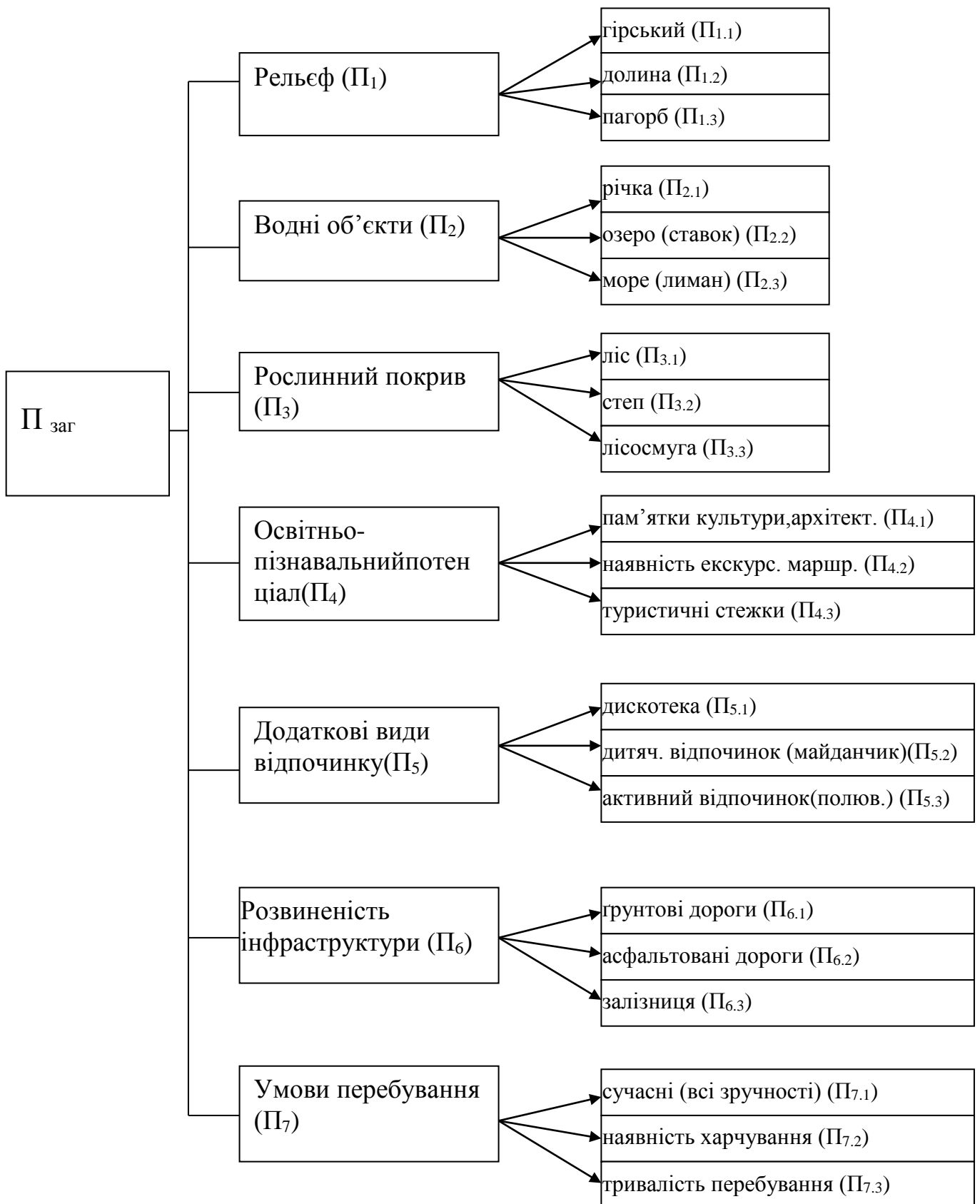

Рис. 2.1 – «Дерево якості» (привабливості) об'єктів зеленого туризму.

Експертам було надано анкети, в яких перелічено усі показники, за якими можна оцінити привабливість об'єкта зеленого туризму.

В анкетах експерти виставляють оцінки від 1 до 21 за ступенем важливості – чим вище бал, тим важливіша для експерта наявність певного показника в об'єкті зеленого туризму (додаток А - Ж).

Таким чином визначали коефіцієнти вагомості методом експертного ранжування. Результати представлено у табл. 2.1 – матриця експертного ранжування показників привабливості об'єктів зеленого туризму.

Для визначення ступеня узгодженості оцінок експертів необхідно визначити коефіцієнт конкордації, запропонований М. Кендалом та Б. Смітом [15] за формулою:

$$W = \frac{12 \sum (D_i - D_c)^2}{m^2 (n^3 - n)} \quad (1)$$

де W – коефіцієнт конкордації;

m – кількість експертів;

n – кількість показників;

D_i – сума оцінок, визначених кожним з експертів по i -му показнику;

D_c – середня сума оцінок будь-якого фактору, яка може бути розрахована за формулою:

$$D_c = \frac{\sum D_i}{n} \quad (2)$$

Згідно отриманих даних коефіцієнт конкордації дорівнює:

$$W = \frac{12 \sum (D_i - D_c)^2}{m^2 \cdot (n^3 - n)} = \frac{12 \cdot 23232,62}{7^2 \cdot (21^3 - 21)} = 0,62. \quad (3)$$

Коефіцієнт конкордації, запропонований Кенделом та Смітом, може змінюватися в межах $0 \leq W \leq 1$, тобто оцінки експертів можуть у визначеному ступені узгоджуватися. Так, при $W = 1$ має місце абсолютна узгодженість поглядів експертів, при $W = 0$ всі коефіцієнти

вагомості рівні між собою, тобто погляди експертів абсолютно не узгоджені.

Таблиця 2.1 – Матриця експертного ранжування показників привабливості об'єктів зеленого туризму

Показники (n)	Експерти (m)							Ді	Мі	Ді-Дс	(Ді-Дс)2
	Нікіпелова	Кисилевська	Ігнатенко	Мокієнко	Ніколенко	Ковпак	Тіганій				
Гірська місцевість	8	12	16	6	2	7	17	68	0,042	-8,952	80,145
Долина	7	1	10	4	5	6	16	49	0,030	-27,952	781,336
Пагорб	6	5	9	9	9	5	3	46	0,028	-30,952	958,050
Річка	9	8	14	5	16	4	4	60	0,037	-16,952	287,383
Озеро	11	13	17	14	10	8	13	86	0,053	9,048	81,859
Море	5	4	5	13	7	21	2	57	0,035	-19,952	398,098
Ліс	10	10	20	7	6	9	8	70	0,043	-6,952	48,336
Степ	4	7	8	21	5	10	7	62	0,038	-14,952	223,574
Лісосмуга	14	9	7	10	3	2	12	57	0,035	-19,952	398,098
Пам'ятки культури, архітектури	17	15	15	16	17	14	11	105	0,065	28,048	786,669
Наявність екскурсійних маршрутів	21	21	21	19	20	18	20	140	0,087	63,048	3975,002
Наявність туристичних стежок	16	20	13	17	21	17	18	122	0,075	45,048	2029,288
Дискотека	3	3	1	3	4	19	1	34	0,021	-42,952	1844,907
Дитячий відпочинок (майданчик)	20	17	18	15	15	11	5	101	0,063	24,048	578,288
Активний відпочинок (полювання)	2	19	19	8	1	16	10	75	0,046	-1,952	3,812
Ґрунтові дороги	1	2	2	1	14	1	14	35	0,022	-41,952	1760,002
Асфальтовані дороги	12	11	4	18	19	12	15	91	0,056	14,048	197,336
Залізниця	13	6	3	2	18	13	9	64	0,040	-12,952	167,764
Сучасні умови перебув. (всі зручності)	18	14	11	20	13	20	21	117	0,072	40,048	1603,812
Наявність харчування	19	16	12	16	12	15	19	109	0,067	32,048	1027,050
Можлива тривалість перебування (доба/година)	15	18	6	12	8	3	6	68	0,042	-8,952	80,145
Σ	1616							1616	1,000	-	23232,621

Для практичних цілей, з точки зору обґрунтування одержаних результатів експертних досліджень, достатньо виконання умови, за якої коефіцієнт конкордації $W \geq 0,323$ [16].

За розрахунками коефіцієнт конкордації дорівнює 0,62. Величина коефіцієнта свідчить про те, що узгодженість в думках експертів виконувалася. Коефіцієнти вагомості, отримані за результатами експертного ранжування (табл. 2.2), зазначили на «дереві якості» (рис. 3).

Таблиця 2.2 – Перелік показників привабливості об'єктів зеленого туризму

№ з/п	№ показника	Показник	Вагомість	Накопичена вагомість
1	11	Наявність екскурсійних маршрутів	0,087	0,087
2	12	Наявність туристичних стежок	0,075	0,162
3	19	Сучасні умови перебув. (всі зручності)	0,072	0,234
4	20	Наявність харчування	0,067	0,301
5	10	Пам'ятки культури, архітектури	0,065	0,366
6	14	Дитячий відпочинок (майданчик)	0,063	0,429
7	17	Асфальтовані дороги	0,056	0,485
8	5	Озеро	0,053	0,538
9	15	Активний відпочинок (полювання)	0,046	0,584
10	7	Ліс	0,043	0,627
11	1	Гірська місцевість	0,042	0,669
12	21	Можлива тривалість перебування (година/доба)	0,042	0,711
13	18	Залізниця	0,040	0,751
14	8	Степ	0,038	0,789
15	4	Річка	0,037	0,826
16	6	Море	0,035	0,861
17	9	Лісосмуга	0,035	0,896
18	2	Долина	0,030	0,926
19	3	Пагорб	0,028	0,954
20	16	Ґрунтові дороги	0,022	0,976
21	13	Дискотека	0,021	1

Визначались найвагоміші показники привабливості об'єктів зеленого туризму. Для цього використовували метод Парето, який стверджує, що для багатьох явищ 80 % наслідків спричинені 20 % причин або 80 % проблем є результатом 20 % причин. Даний метод дозволяє ранжувати окремі показники за значущістю або важливістю. Для побудови на осі абсцис відмітили результати ранжування показників у порядку зменшення їх вагомості, а на осі ординат – показники за накопиченою вагомістю.

За результатами розрахунку коефіцієнтів вагомостей показників привабливості об'єктів зеленого туризму, було побудовано діаграму Парето (рис. 2.2).

Для аналізування отриманої діаграми Парето використали метод ABC -аналізу. ABC - аналіз – це спосіб ресурсного дослідження, що полягає в розподіленні причин (або продукції) на категорії А, В та С, що складають 80, 15 та 5 % від загальної кількості причин, і, відповідно, вимагає різні підходи до їх управління [17].

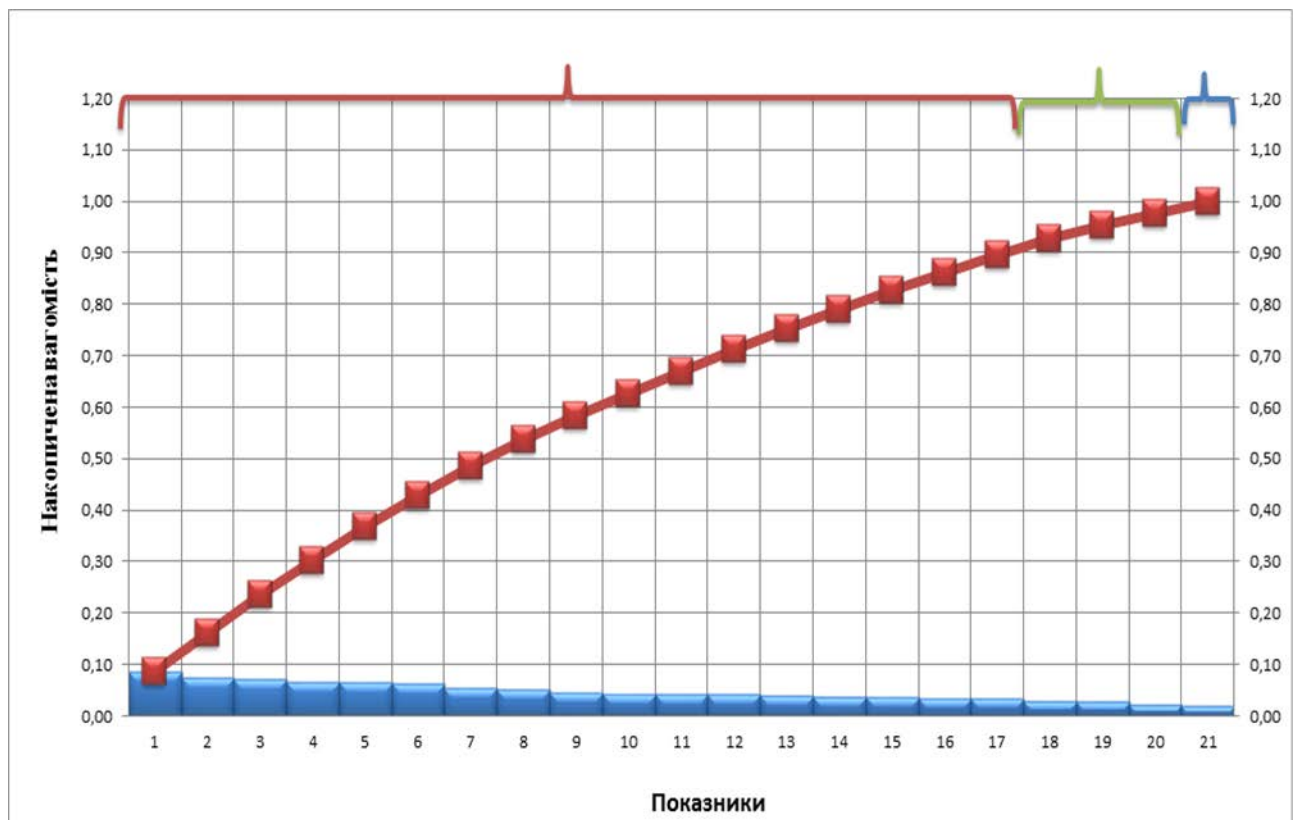

Рис. 2.2 – Діаграма Парето показників привабливості об'єктів зеленого туризму (1-21 – номери показників (табл. 2.2))

Як видно з діаграми Парето, на думку експертів найбільш важливими показниками привабливості об'єктів зеленого туризму є перша – червона група (80 %), це:

- 1) наявність екскурсійних маршрутів;
- 2) наявність туристичних стежок;
- 3) сучасні умови перебування (всі зручності);
- 4) наявність харчування;
- 5) пам'ятки культури, архітектури;
- 6) дитячий відпочинок (майданчик);
- 7) асфальтовані дороги;
- 8) озеро;
- 9) активний відпочинок (полювання);
- 10) ліс;
- 11) гірська місцевість;
- 12) можлива тривалість перебування (година/доба);
- 13) залізниця;
- 14) степ;
- 15) річка;
- 16) море;
- 17) лісосмуга.

Найважливішим показником привабливості, на думку експертів, є наявність екскурсійних маршрутів. Звичайно, адже екскурсії – це відпочинок і дозвілля, підвищення пізнавального та культурного рівня, спілкування. Екскурсія є важливим засобом вивчення історії рідного краю, залучення широких верств населення до пізнання історико-культурної спадщини, яку залишили нам попередні покоління. Тому вважаємо, що екскурсійні маршрути обов'язково мають входити у розважальну програму.

Наступну групу (зелену) 15 % складають такі показники:

- 1) долина;
- 2) пагорб;
- 3) ґрунтові дороги.

Наявність цих показників не обов'язкова, але вони б додали мальовничості об'єктам зеленого туризму.

I, нарешті, у третю групу (синю), найменш вагомих факторів, які впливають на привабливість, на думку експертів, увійшов такий показник як дискотека. Він важливий, але не для усіх. Дискотека буде цікавою більше для енергійної молоді, а це, в свою чергу, буде приваблювати та охоплювати інтереси різних категорій населення.

2.2 Розрахунок комплексного показника привабливості об'єкта зеленого туризму

За допомогою визначених показників привабливості об'єктів зеленого туризму, з використанням їх коефіцієнтів вагомості можна кваліметрично оцінити саму привабливість об'єктів зеленого туризму. Визначені показники третього рівня (рис. 2.1) виступатимуть у якості одиничних показників.

Для продукції одного виду (одного класу і призначення) використовують такі методи оцінки її якості: диференційний, комплексний і змішаний.

Суть диференційного методу оцінки рівня якості продукції полягає у порівнянні показників якості виду продукції, що оцінюється, за відповідними базовими показниками, тобто показник якості продукції порівнюється з показником якості базового зразка [18].

При застосуванні комплексного методу розраховують комплексний показник якості, який визначається шляхом урахування окремих показників за допомогою коефіцієнтів вагомості кожного з них [19].

Змішаний метод оцінювання рівня якості продукції засновано на одночасному використанні одиничних і комплексних показників оцінки якості продукції, коли частина одиничних показників об'єднується у групи, а для кожної групи розраховується відповідний комплексний показник. Далі на основі отриманої сукупності комплексних і одиничних показників якості можна оцінити рівень якості диференційним методом.

Проаналізувавши всі методи, було обрано комплексний метод оцінювання якості.

Формула розрахунку комплексного показника привабливості об'єкта зеленого туризму (Q_n) має виглядати як середньозважений показник, який використовують тоді, коли неможливо встановити функціональну залежність головного показника від вихідних показників якості, але є змога визначити параметри вагомості усереднених показників.

Коефіцієнти вагомості встановлюються експертним методом, а розрахунок рівня якості здійснюється за формулою:

$$Q_n = \sum M_i P_i \quad (4)$$

де Q_n – комплексний показник привабливості об'єкта зеленого туризму;

M_i – коефіцієнт вагомості i -го показника стану;

P_i – i -й одиничний показник привабливості.

З урахування коефіцієнтів вагомості показників, які було визначено експертним методом, формула матиме такий вигляд:

$$\begin{aligned} Q_n = & 0,087 \cdot P_1 + 0,075 \cdot P_2 + 0,072 \cdot P_3 + 0,067 \cdot P_4 + 0,065 \cdot P_5 + 0,063 \cdot P_6 \\ & + 0,056 \cdot P_7 + 0,053 \cdot P_8 + 0,046 \cdot P_9 + 0,043 \cdot P_{10} + 0,042 \cdot P_{11} + 0,042 \cdot P_{12} \\ & + 0,040 \cdot P_{13} + 0,038 \cdot P_{14} + 0,037 \cdot P_{15} + 0,035 \cdot P_{16} + 0,035 \cdot P_{17} + 0,030 \cdot P_{18} \\ & + 0,028 \cdot P_{19} + 0,022 \cdot P_{20} + 0,021 \cdot P_{21} \end{aligned} \quad (5)$$

де $P_i = P_{1...21,n}$ – одиничні показники привабливості об'єкта зеленого туризму (1...21, n взято за номери за переліком 1-21 з першої колонки табл. 2.2, тобто у порядку зменшення коефіцієнтів вагомості)

Для кваліметричного оцінювання кожний одиничний показник ($P_1 - P_{21}$) повинен мати кількісне значення, для цього використано шкалу (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Критерії оцінки для одиничних показників привабливості об’єктів зеленого туризму

Бали	Опис
(0) відсутній	– даний показник відсутній або не доступний для користування
(1) присутній	– даний показник існує та має вільний доступ для користування

З табл. 2.3 робимо висновок, що одиничний показник має всього два значення або 0, або 1 бал.

Для того, щоб краще представити комплексний показник, його нормували у відсотках до еталону, який має значення 100 %.

Таким чином, формула комплексної оцінки привабливості об’єкта зеленого туризму буде мати такий вигляд:

$$Q_{\text{п}} = (0,087 \cdot P_1 + 0,075 \cdot P_2 + 0,072 \cdot P_3 + 0,067 \cdot P_4 + 0,065 \cdot P_5 + 0,063 \cdot P_6 + 0,056 \cdot P_7 + 0,053 \cdot P_8 + 0,046 \cdot P_9 + 0,043 \cdot P_{10} + 0,042 \cdot P_{11} + 0,042 \cdot P_{12} + 0,040 \cdot P_{13} + 0,038 \cdot P_{14} + 0,037 \cdot P_{15} + 0,035 \cdot P_{16} + 0,035 \cdot P_{17} + 0,030 \cdot P_{18} + 0,028 \cdot P_{19} + 0,022 \cdot P_{20} + 0,021 \cdot P_{21}) \cdot 100, [\%]. \quad (6)$$

Використовуючи формулу (6), можливо аналізувати як одиничні показники, так і комплексно увесь стан.

При виборі шкали для оцінювання привабливості об’єкта зеленого туризму доцільно враховувати, що шкала в остаточному результаті має бути числовою та безмірною для забезпечення порівнюваності ознак різного походження.

Одним із способів реалізації функції бажаності є психофізична шкала Харінгтона (табл. 2.4), яка встановлює відповідність між якісною оцінкою параметру та його кількісним значенням та має універсальне застосування [20].

Таблиця 2.4 – Числові інтервали шкали Харінгтона [20]

Лінгвістична оцінка	Інтервали значень функції бажаності $d(x)$
Дуже добре	1,00 – 0,80
Добре	0,80 – 0,63
Задовільно	0,63 – 0,37
Погано	0,37 – 0,20
Дуже погано	0,20 – 0,00

Значення окремого параметра, переведене у шкалу бажаності, позначається як d_i ($i = 1, 2, \dots, n$) та має назву часткової бажаності. Шкала бажаності має інтервал від 0 до 1.

Значення $d_i = 0$ відповідає абсолютно не прийнятному рівню певної властивості досліджуваного об'єкта, а значення $d_i = 1$ – найкращому значенню властивості. Оцінці «дуже добре» відповідає значення на шкалі бажаності $1 > d_i > 0,8$, а оцінці «дуже погано» – $0 < d_i < 0,2$.

Вибір значень на шкалі бажаності 0,63 та 0,37 пояснюється зручністю розрахунків: $0,63 \approx 1 - (1/e)$, $0,37 \approx 1/e$. Значення $d_i = 0,37$ зазвичай відповідає межі припустимих значень.

Функція бажаності може бути використана як функція приналежності, так як $d \in [0, 1]$.

Вона виникла в результаті спостережень за реальними рішеннями експериментаторів і володіє такими корисними властивостями, як безперервність, монотонність і гладкість.

Крім того, крива добре передає те, що в областях бажано, близьких до 0 і 1, «чутливість» її істотно нижче, ніж в середній зоні (рис. 2.3). По суті вона є логістичною S-подібною кривою, яка відображає об'єктивно чинні закони розвитку систем.

У табл. 2.4 представлено числа, відповідні деяким точкам кривої (рис. 2.3), яка задається рівнянням [21]:

$$d = \exp [-\exp (- y)] \quad (7)$$

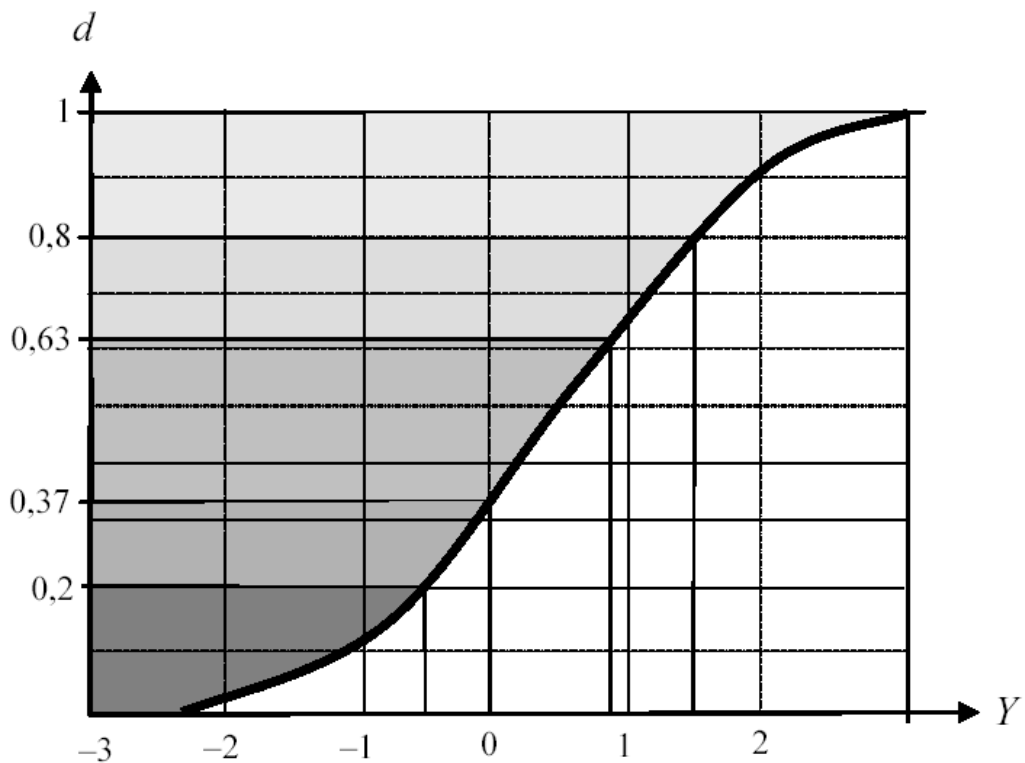

Рис. 2.3 – Графік функції бажаності Харінгтона [21]

Отже, для прийняття рішень щодо оцінки привабливості об'єкта зеленого туризму, запропоновано наступні відповідні критерії – табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Критерії комплексної оцінки привабливості об'єкта зеленого туризму

Результат, %	Опис
80 – 100	Дуже привабливий – об'єкт містить майже усі показники привабливості з перерахованих
63 – 80	Привабливий – містить у собі велику кількість привабливих для туриста показників
37 – 63	Задовільний – об'єкт має найнеобхідніші умови для перебування
20 – 37	Не привабливий – не має привабливих показників
0 – 20	Зовсім не привабливий – не має умов для відпочинку

За результатами комплексної оцінки привабливості об'єктів зеленого туризму можлива розробка рекомендацій щодо вибору нових показників привабливості або покращення існуючих.

3 РОЗРАХУНОК ПРИВАБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТІВ ЗА КОМПЛЕКСНИМ МЕТОДОМ ОЦІНЮВАННЯ

3.1 Центр етнографічного, сільського зеленого туризму та сімейного відпочинку «Фрумушика-Нова» (Одеська обл.)

Фрумушика-Нова – це етнографічний музей, зоопарк, вівчарська ферма і багато іншого (рис. 3.1). Вона знаходиться в Одеській області в Тарутинському районі, приблизно в 200 км від Одеси, поряд з селами Старосілля і Весела Долина.

Одеська область має відповідний природно-ресурсний, економічний, історичний і культурний потенціали для розвитку сільського зеленого туризму. Тут зосереджені природні ландшафти степової та лісостепової зон, історичні, культурні та етнографічні пам'ятки.

Рис. 3.1 – Схема туристичного комплексу Фрумушика-Нова

Назва – молдавська, в перекладі означає «Нова Красива». Раніше, до весни 1946 р., на цих землях розташовувалися п'ять сіл – Фрумушика-Нова, Кантемир, Гофрумсталь, Зурум і Рошія. Весною 1946 р. всі села знесли, а жителів переселили в сусідні населені пункти. Самі назви відображають багатонаціональність Бессарабії – тут жили молдавани, болгар, німці, гагаузи.

Старе село, засноване ще XVII столітті, було досить великим. У 1944 р. тут налічувалося 567 дворів. Малося міністерське училище, 2 початкові школи та лікарня. Ще при Російській імперії, у 1888 р., було засновано бібліотеку. Виробництво було представлено п'ятьма млинами.

Ідея відродити етнографічний центр фермерського господарства виникла у 2006 р. І ось вже в 2007 – Фрумушика-Нова відзначила свій перший день народження. Це Бессарабське село стало своєрідною даниною пам'яті предків і тепер будь-який бажаючий може побачити безкрайній степ у всіх його сезонних нарядах.

Нинішній туристичний комплекс почав розвиватися з 2008 р. Спочатку тут запрацювала (2006 р.) вівчарська ферма, на якій вирощуються вівці каракулевої породи. Їх поголів'я вже досягає 10 тис. голів. Потім з'явилися виноградники і, відповідно, винний підвал.

А з 2008 р. будується етноселище. Почалось воно з відтворення традиційного молдавського подвір'я. Потім з'явилися садиби німецьких колоністів, болгар, українців, євреїв, росіян, гагаузів, а також типовий будиночок радянських колгоспників. Всього – 8 будинків, з господарськими прибудовами і подвір'ями, які точно повторюють вигляд традиційних національних садиб рубежу XIX-XX століть. Чотири з них можна подивитися «зсередини» – там відтворено історичну обстановку з використанням старовинних меблів та інших предметів побуту. До слова, в цих історичних садибах туристи можуть і зупинитися на нічліг – за гроші, звичайно.

Етно-оселі доповнює величезна колекція сільськогосподарських механізмів(рис. 3.2), серед яких зустрічаються екземпляри від середини ХІХ століття і до радянського трактора 30-х років.

Рис. 3.2 – Сільгоспмашина зі збереженою заводською табличкою

Є тут і краєзнавчий музей (рис. 3.3), в якому зібрано безліч предметів старовини. Тут же – каплиця Андрія Первозванного і Миколи Чудотворця, побудована зовсім недавно (рис. 3.4).

Рис. 3.3 – Етнографічний краєзнавчий музей

Рис. 3.4 – Каплиця Андрія Первозванного та Миколи Чудотворця
Любителям полювання і рибалки це місце припаде до душі. Зокрема,
тут можна полювати на фазанів або вивчити свою собаку нападати на слід.

Звичайно, потрібно враховувати, що сезон полювання або риболовлі відкритий не круглий рік, а тільки в певний сезон.

Рис. 3.5 – Фазанів ферма

Тут можна постріляти по тарілках або розвинути в собі навички фотомисливця. Сезон фотополування в «Фрумушиці-Новій» відкритий в будь-який час року, дня і ночі.

Відвідування ферми фазанів – відмінна можливість для тих, хто ніколи не бачив і нічого не знає про фазанів (рис. 3.5). Тут можна познайомитися з цим птахом ближче, дізнатися про його звички, а також про те, наскільки легко їх утримувати і розводити в неволі.

Вівці і фазани – далеко не вся живність, що мешкає в селі Фрумушика-Нова. Коні, віслюки, муфлони, дикі кабани, лані, павичі і навіть лами – всі вони є жителями Бессарабського села і будуть раді кожному новому відвідувачеві. Проводити час на суші або в воді у кожного, безумовно, різні уподобання. Але якщо туристи пересичені степовим роздоллям, тоді є можливість освіжитися в спеціально обладнаному басейні або відвідати баню.

Після всіх розваг та відвідування музеїв на відкритому повітрі, треба набратися сил. Стилізоване кафе «Корчма» запросить скуштувати традиційні

страви з ягняти і баранини (рис. 3.6). Тут з'явиться можливість познайомитися з національною кухнею Бессарабії, а також спробувати домашні вина, бринзу і мед або забрати це з собою.

Сукупність факторів розвитку сільського зеленого туризму відповідно до їх ролі можна розділити на три основні групи, яким властиве різне просторове розміщення.

До першої групи належать фактори локалізації сільського туризму, до них відносяться: природно-географічні, історичні, культурні, релігійні, архітектурні, археологічні фактори.

Наступною групою є фактори вибірковості, до них належать фактори попиту та демографічні фактори. Турист обирає той вид відпочинку, який відповідає його критеріям.

Рис.3.6 – Кафе «Корчма» у етнографічному комплексі «Фрумушиканова»

Для визначення обсягів та якісних характеристик наявного і потенційного попиту населення на послуги сільського зеленого туризму, необхідно враховувати мотиви здійснення подорожі в сільську місцевість [22].

Ткаченко Т. І. [23] робить наголос на таких мотивах вибору відпочинку за типом «сільський туризм»:

- відсутність коштів для відпочинку на престижних курортах;
- незмінний спосіб відпочинку в сільській місцевості у певної категорії людей незалежно від їх доходів;
- близькість до природи та можливість проводити більше часу на свіжому повітрі;
- можливість харчування екологічно чистими продуктами харчування;
- реальна можливість залучитися до сільськогосподарських робіт для власного задоволення;
- потреба у спокої та розміреному способі життя;
- можливість залучення до іншої культури та звичаїв, участі у місцевих святах, розвагах .

За анкетним опитуванням експертів, було визначено коефіцієнти вагомості. Для визначення ступеня узгодженості оцінок експертів необхідно було визначити коефіцієнт конкордації, запропонований М. Кендалом та Б. Смітом.

За попередніми розрахунками коефіцієнт конкордації дорівнює 0,62. Величина коефіцієнта свідчить про те, що узгодженість в думках експертів виконувалася. Коефіцієнти вагомості, отримані за результатами експертного ранжування (табл. 2.1), зазначили на «дереві якості» (рис. 2.1).

Для подальшого розрахунку потрібна формула комплексного показника привабливості об'єкта зеленого туризму (Q_p), яка має виглядати як середньозважений показник. Цю формулу використовують тоді, коли неможливо встановити функціональну залежність головного показника від вихідних показників якості, але є змога визначити параметри вагомості усереднених показників.

З урахування коефіцієнтів вагомості показників, які було визначено експертним методом, та нормована у відсотках до еталону, який має значення 100 %, формула комплексної оцінки привабливості «Фрумушки-Нової» буде мати такий вигляд:

$$Q_{\text{п}} = (0,087 \cdot 1 + 0,075 \cdot 1 + 0,072 \cdot 1 + 0,067 \cdot 1 + 0,065 \cdot 1 + 0,063 \cdot 1 + 0,056 \cdot 0 + 0,053 \cdot 1 + 0,046 \cdot 1 + 0,043 \cdot 0 + 0,042 \cdot 0 + 0,042 \cdot 1 + 0,040 \cdot 0 + 0,038 \cdot 1 + 0,037 \cdot 1 + 0,035 \cdot 0 + 0,035 \cdot 1 + 0,030 \cdot 1 + 0,028 \cdot 0 + 0,022 \cdot 1 + 0,021 \cdot 0) \cdot 100 = 73,2 \% \quad (8)$$

За табл. 3.1 видно, що більшість з показників привабливості, які були визначені експертною групою, присутні. Серед відсутніх критеріїв, на нашу думку, найважливішим є – асфальтовані дороги. Наявність цього показника підвищило б кількість відвідувачів, тому як більшість туристів добираються самостійно на своїх автомобілях.

Щодо оцінки привабливості, використовуємо табл. 2.5 – критерії комплексної оцінки привабливості об'єктів зеленого туризму. Згідно цієї таблиці, комплексний показник привабливості центру етнографічного, сільського зеленого туризму та сімейного відпочинку «Фрумушика-Нова», дорівнює 73,2 %, тобто привабливий – містить у собі велику кількість привабливих для туриста показників.

Таблиця 3.1 – Перелік показників привабливості та їх фактична наявність у етнографічному комплексі «Фрумушика-Нова»

№ з/п	Показники	Вагомість	Фактична наявність
1	Наявність екскурсійних маршрутів	0,087	1
2	Наявність туристичних стежок	0,075	1
3	Сучасні умови перебування (всі зручності)	0,072	1
4	Наявність харчування	0,067	1
5	Пам'ятки культури, архітектури	0,065	1
6	Дитячий відпочинок (майданчик)	0,063	1
7	Асфальтовані дороги	0,056	0
8	Озеро	0,053	1
9	Активний відпочинок (полювання)	0,046	1
10	Ліс	0,043	0
11	Гірська місцевість	0,042	0
12	Можлива тривалість перебування (година/доба)	0,042	1
13	Залізниця	0,040	0
14	Степ	0,038	1
15	Річка	0,037	1

16	Море	0,035	0
17	Лісосмуга	0,035	1
18	Долина	0,030	1
19	Пагорб	0,028	0
20	Ґрунтові дороги	0,022	1
21	Дискотека	0,021	0

Щоб досягти кращих результатів та привернути якомога більше відвідувачів, необхідно додати більше розваг, які могли б зацікавити молодь.

Це можуть бути найрізноманітніші фестивалі, концерти або виставки та ярмарки. Можливо, навіть, сеанси тематичних фільмів про культуру та територію, на якій знаходиться «Фрумушика-Нова».

3.2 Курорт Сатанів (Хмельницька область)

Курорт Сатанів розташований у Городоцькому районі Хмельницької області. Функціональне управління курортом, координація і контроль за комплексним розвитком курорту та його забудовою незалежно від форм власності та відомчої підпорядкованості покладається на управління культури туризму і курортів Хмельницької обласної державної адміністрації.

Хмельниччина – одна з найбагатших в Україні за різноманітністю видів і запасами мінеральних вод: володіє світового значення перспективними запасами унікальних мінеральних лікувальних вод. Сукупність багатокomпонентних органічних та хімічних речовин, газового складу та мікрофлори визначають їх оригінальність та надзвичайно високу активність під час лікування різноманітних хвороб та виведення з організму радіонуклідів. Це визначається унікальними тектонічними умовами і геологічною структурою Хмельниччини. Схили Українського кристалічного щита, Подільського плато, розломи Товтрового кряжу рифогенного

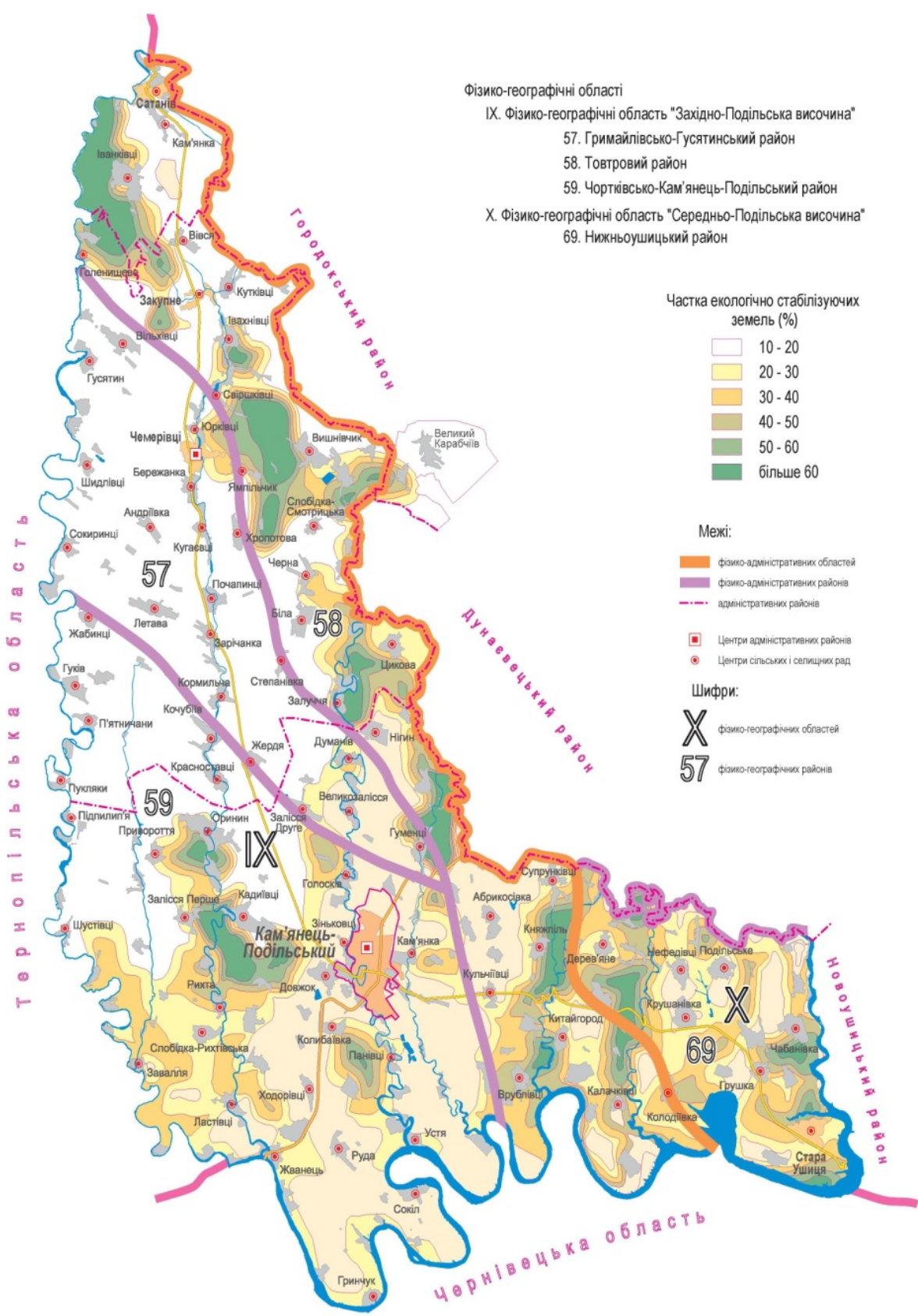
походження природно сформували унікальний мінералогічний і тектонічний потенціал на водорозділі Подільської височини [28].

Курорт розташований в межах найбільшого в Європі Національного природного парку «Подільські Товтри» (рис. 3.7) з його природним феноменом Товтровою грядою (рис. 3.8), поєднаною з долинно-річковим ландшафтом річки Збруч [29].

Товтри – це дугоподібне пасмо, що піднімається над оточуючою рівниною на 50-60 м. Воно є унікальним палеогеографічним та геолого-геоморфологічним утворенням – залишком узбережних рифів, витягнених паралельно береговим лініям давніх міоценових морів [26; 27].

Територія курорту Сатанів становить 1555 га, у тому числі, курортна зона, межі якої визначаються обласною державною адміністрацією згідно з чинним законодавством, в якій розташовані природні лікувальні засоби, споруди для їх використання, санаторно-курортні заклади та заклади відпочинку і культури, а також видовищні заклади, підприємства громадського харчування, торгівлі та побутового обслуговування, призначені для обслуговування осіб, що прибувають на курорт для лікування й відпочинку – 475 га; зона, в якій знаходяться житлові будинки, громадські будівлі та споруди для населення, що постійно проживає на території курорту – 520 га; зона, в якій розміщено централізовані господарські і технічні служби – 115 га; зона внутрішніх природних ландшафтів та озеленювальних насаджень між окремими зонами – 395 га. З півночі і заходу територію курорту обмежує річка Збруч.

Збручанське родовище мінеральних водна базі якого функціонує курорт, розташоване в 3,5 км західніше смт. Сатанів, в басейні річки Збруч, належить до Подільської області мінеральних вод з підвищеним умістом органічних речовин. Лісові насадження домінують над усією територією і їх загальна площа становить 323 га, або 56 % усієї курортної зони.

Фізико-географічні області

IX. Фізико-географічна область "Західно-Подільська височина"

57. Гримайлівсько-Гусятинський район

58. Товтровий район

59. Чортківсько-Кам'янець-Подільський район

X. Фізико-географічна область "Середньо-Подільська височина"

69. Нижньоушицький район

Межі:

- фізико-адміністративних областей
- фізико-адміністративних районів
- адміністративних районів

Центри адміністративних районів

Центри сільських і селищних рад

Шифри:

X фізико-географічних областей

57 фізико-географічних районів

Тернопільська область

Чернівецька область

IX

Кам'янець-Подільський

X

69

Рис. 3.7. – Карта-схема еколого-стабілізуючих угідь НПП «Подільські Товтри» [48]

Рис. 3.8 – Товтрова гряда

Клімат курорту помірно-континентальний з нежарким літом і м'якою зимою, середньорічна кількість опадів 581 мм, середньорічна температура повітря 6,9 °С.

Тут вже діють і постійно створюються нові туристичні маршрути: піші та кінні, водні, лижні, автомобільні та велосипедні. Серед них одно- та багатоденні, пізнавальні й оздоровчі, з виїздами на конях і плаванням на човнах, риболовлею і полюванням та, звичайно, з відвідуванням мінеральних джерел і здравниць, природних та історичних пам'яток.

Протягом будь-якого маршруту туристи мають змогу милуватися представниками унікальної Товтрової флори і фауни. Серед флористичного різноманіття, а це понад 1100 видів, є немало реліктових та ендемічних видів, значна частина з них занесена до Червоної книги України. Особливої уваги заслуговує квітка-легенда – ясинець білий або як його називають в народі – неопалима купина [24; 25].

Лікувальні властивості мінеральних вод з околиць смт. Сатанова відомі здавна, проте наукові дослідження їх починаються лише у 60-их роках ХХ ст. Вперше за даними буріння свердловин в смт. Сатанів Хмельницької області і смт. Гусятин Тернопільської області була обґрунтована думка про можливість вияву слабкомінералізованих вод з підвищеним умістом органічних речовин. Офіційно першовідкривачем Збручанської води вважається фармацевт-провізор Ніна Андріївна Несторова, яка у 1968 р. звернула увагу на особливий запах води, що витікала поблизу села Сатанівська Слобідка із свердловини (142 м), пробуреної ще у 1965 р. Вона відправила взяті проби в Одеський науково-дослідний інститут курортології, де у 1972 р. було її визнано унікальною за лікувальними властивостями.

У 1973- 1978 рр. Побузькою геологічною експедицією в долині р. Збруч у смт. Сатанів розвідане значне Збручанське родовище мінеральних вод приурочене до силурійського водоносного комплексу.

Дослідження лікувальних властивостей мінеральної води здійснюється у санаторно-лікувальних закладах курорту Сатанів та Українським НДІ медичної реабілітації та курортології МОЗ України. Постійний контроль за станом родовища здійснює державне підприємство «Хмельницьккурортресурси».

Бальнеологічна оцінка мінеральної води Збручанського родовища дана на основі комплексних досліджень, найважливішими з яких, поряд з хімічними і мікробіологічними, були експериментальні дослідження дії води на функції живого організму (собак) і біохімічні роботи на розробленій моделі регенеруючої печінки пацюків.

Головним критерієм дослідження стали детально вивчені мінеральні води. Дані води є азотними (70 - 74 %), холодними (8 - 10 °С), слабко - мінералізованими (0,8 - 0,9 г/л), гідрокарбонатними з підвищеним вмістом хлоридів, складного катіонного складу з перевагою натрію.

За органолептичними показниками Збручанська відрізняється від трускавецької відсутністю нафтового і газового запаху і дуже приємна на

смак. За специфічним компонентним складом вона характеризується більш високим і тривалим за часом вмістом органічної речовини. За наявністю фізіологічних груп мікроорганізмів (15 - 25 балів) і антимікробних якостей встановлюється подібність збручанської мінеральної води з водою витoku Нафтуса-1 Трускавецького курорту і Східницького родовища.

Експериментальні і клінічні дослідження води показали її високу лікувальну дію при захворюваннях нирок, печінки, сечо- і жовчогінних шляхів та порушення обміну речовин в людському організмі. Подальші дослідження, проведені Інститутом геологічних наук та Інститутом експериментальної патології, онкології та радіобіології НАН України, виявили сприятливий вплив води на відновлення кістково-мозкового кровотворення живих організмів, уражених внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, та виведення радіонуклідів з тканин, відновлення імунної системи.

З 1980 р. за рахунок державних асигнувань, коштів промислових і сільськогосподарських підприємств та громадських організацій на курорті споруджено 7 санаторних закладів з інфраструктурою на 794 місця з цілорічним перебуванням хворих та 5 баз відпочинку сезонного перебування на 236 місць. На базі Збручанського родовища мінеральної лікувальної води відповідно до Постанови Ради Міністрів Української РСР від 17.11.1986 р. № 394 було засновано республіканський курорт Сатанів. У 1990 - 1992 рр. на замовлення Хмельницької облдержадміністрації Київським Головним підприємством проектно-виробничого об'єднання «Діпромисто» було розроблено і затверджено Генеральний план забудови курорту, проекти детального планування курортної і житлової зон, якими передбачено будівництво санаторно-оздоровчих закладів із всією інфраструктурою: перша черга на 5000 місць і перспектива на 15000 місць.

Постановою Кабінету Міністрів України від 16.10.1992 р. № 591 було затверджено Положення про курорт Сатанів і надано статус державного з підпорядкуванням Хмельницькій обласній державній адміністрації.

В межах Надзбручанського бальнеологічного (рекреаційного) району, на базі Збручанського родовища мінеральних вод з підвищеним умістом органічних речовин сформувався Збручанський бальнеологічний (рекреаційний) підрайон (курортотополіс) з центром у смт. Сатанів з прилеглими до нього населеними пунктами з санаторно-курортними закладами. До його складу входять бальнеологічний (рекреаційний) вузол (курорт) смт. Сатанів та прилеглі до нього бальнеологічні (рекреаційні) пункти (центри) с. Мартинківці, с. Сатанівка та с. Курилівці.

У 2009 р. на базі мінеральних вод функціонує 12 санаторно-курортних та оздоровчих закладів. З них 7 цілорічного та 5 сезонного функціонування. В межах курорту діють заклади різних форм власності, а саме: 6 приватних, 4 державних та 2 колективних лікувально-оздоровчі заклади. Переважає приватна форма власності, що створює ряд перешкод при зборі інформації про ці заклади. Загальний ліжко фонд курорту Сатанів станом на початок 2009 р. становить 1144 ліжко-місць, що відповідає 200 тис. ліжко-діб на рік. Найбільший ліжкофонд у лікувально-оздоровчих закладів “Товтри” (500 ліжкомісць), “Лазурний” (160 ліжкомісць) та “Збруч” (98 ліжкомісць), а найменший у “Притулок мисливця” (18 ліжкомісць), “Сатанів” (30 ліжкомісць) та Відділення реабілітації УМВС України (30 ліжкомісць).

Спеціалізується курорт на лікуванні та профілактиці захворювань сечостатевої системи та органів травлення. А саме: захворювання печінки, жовчного міхура, жовчовивідних шляхів, сечової системи, підшлункової залози, шлунково-кишкового тракту, обміну речовин тощо. Курорт підготовлений для прийому різного контингенту рекреантів. Функціонують 8 закладів для дорослих, 1 дитячий санаторій та 3 змішаного типу.

Найбільшу площу займають санаторії “Товтри” (13,3 га) та “Збруч” (1,979 га), а найменшу заклади “Притулок мисливця” (0,22 га) та Відділення реабілітації УМВС України (0,4 га).

За період з 1989 р. по 2007 р. в діючих санаторних закладах оздоровлено понад 150 тисяч хворих, з них майже 95 % – із значним

покращенням здоров'я. Протягом року в оздоровчих закладах курорту оздоровлюється 13 - 14 тисяч хворих і відпочиваючих. Слід відмітити динаміку зростання кількості рекреантів за останнє десятиліття. Якщо у 1998 р. оздоровилось 10805 чол., то у 2007 р. відвідали курорт 13700 чол., що складає 6,85 % від максимально можливої кількості відпочиваючих на рік.

Обсяги використання вод для цих потреб низькі – 12 м³ /добу (4380 м³ /рік), або 4,67 %. Окрім цього, води використовуються для промислового фасування (вода «Збручанська») – 18 м³ /добу (6740 м³ /рік) або 7,2 %.

З даних рис. 3.10 видно нераціональність використання бальнеологічного потенціалу курорту [30].

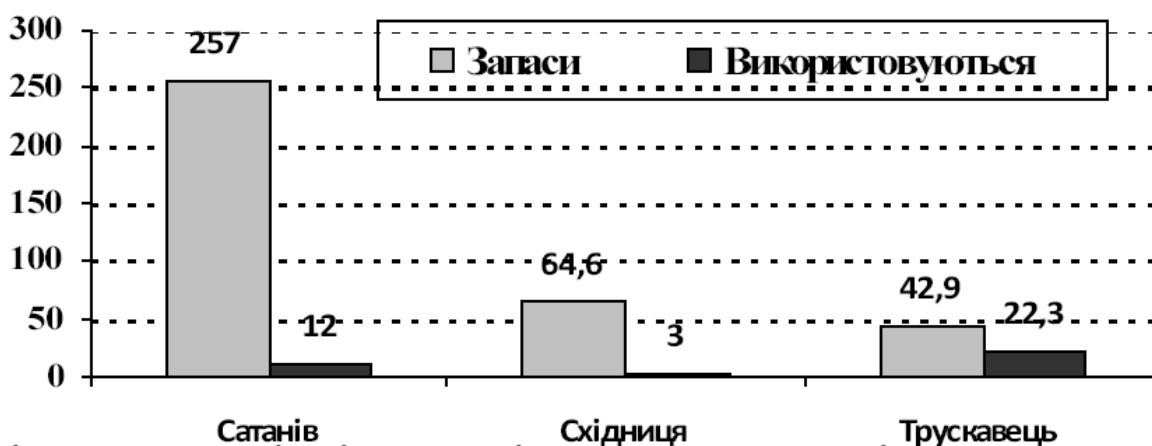

Рис. 3.9 – Затверджені експлуатаційні запаси і використання мінеральних вод з підвищеним вмістом органічних речовин на курортах Сатанів, Східниця та Трускавець (станом на 2008 р.), м³ /добу.

Ефективне функціонування регіонального рекреаційного комплексу можливе за умов забезпечення оптимального співвідношення та розміщення рекреаційних ресурсів, рекреантів, матеріальної бази, обслуговуючого персоналу, безперебійної і ефективної роботи об'єктів водо- і енергопостачання, транспортного обслуговування.

Важливе значення для розвитку рекреаційних закладів регіону має врахування потенційних потреб населення у відповідних закладах [31].

До переважаючих факторів привабливості курорту Сатанів належать [30]:

1. Вигідне географічне положення. Близькість до великих міст – Хмельницького, Кам'янця - Подільського, Тернополя, Чернівців.

2. Достатня вивченість бальнеологічних ресурсів та затвердження їх за категорією В у кількості 257 м³ /добу для мінеральних вод з підвищеним умістом органічних речовин і 96 м³ /добу за категорією С1 для бромних хлоридних натрієвих вод.

3. Висока питома вага природних комплексів, що мало змінені людською діяльністю або перебувають під охороною, а саме розташування курорту на території Національного природного парку «Подільські Товтри».

4. Багатство історико-культурних пам'яток – руїни Сатанівської фортеці XV-XVII ст., будівля міської брами XV-XVII ст., наявність великої кількості об'єктів релігійного поклоніння та паломництва, що дозволяє організувати одноденні туристичні тури.

5. Сприятливі для лікування та рекреації кліматичні умови.

6. Бальнеологічний потенціал дозволяє розширення санаторно-курортного комплексу до 100 тис. ліжокмісць.

7. Наявність діючих лікувально-оздоровчих закладів та інфраструктури, готових технологій організації зв'язку, присутність у місті банківсько-кредитних установ, наявність відпрацьованих технологій надання фінансово-кредитних послуг тощо.

8. Позитивний імідж курорту та високий попит на лікувально-оздоровчі послуги, постійне збільшення кількості рекреантів.

Якщо розібрати детальніше, то рельєф курорту складається з горбистої місцевості, яка розчленована ярами та балками. Місцями на поверхню виходять вапняки. Долина Збруча в межах Сатанова каньйоноподібна.

Площа зелених насаджень становить 57,7 га.

Для подальшого розрахунку привабливості курорту Сатанів, використовуємо таблицю 3.2.

Таблиця 3.2–Перелік показників привабливості та їх фактична наявність у курорті Сатанів

№ з/п	Показник	Вагомість	Фактична наявність
1	Наявність екскурсійних маршрутів	0,087	1
2	Наявність туристичних стежок	0,075	1
3	Сучасні умови перебування (всі зручності)	0,072	1
4	Наявність харчування	0,067	1
5	Пам'ятки культури, архітектури	0,065	1
6	Дитячий відпочинок (майданчик)	0,063	1
7	Асфальтовані дороги	0,056	1
8	Озеро	0,053	1
9	Активний відпочинок (полювання)	0,046	1
10	Ліс	0,043	1
11	Гірська місцевість	0,042	1
12	Можлива тривалість перебування (година/доба)	0,042	1
13	Залізниця	0,040	0
14	Степ	0,038	0
15	Річка	0,037	1
16	Море	0,035	0
17	Лісосмуга	0,035	1
18	Долина	0,030	1
19	Пагорб	0,028	1
20	Ґрунтові дороги	0,022	1
21	Дискотека	0,021	1

За табл. 3.2 видно, що переважаюча більшість показників привабливості присутня, лише три показники відсутні на цьому курорті – залізниця, степ, море.

Тоді формула розрахунку комплексної оцінки виглядатиме так:

$$Q_{\text{п}} = (0,087 \cdot 1 + 0,075 \cdot 1 + 0,072 \cdot 1 + 0,067 \cdot 1 + 0,065 \cdot 1 + 0,063 \cdot 1 + 0,056 \cdot 1 + 0,053 \cdot 1 + 0,046 \cdot 1 + 0,043 \cdot 1 + 0,042 \cdot 1 + 0,042 \cdot 1 +$$

$$0,040 \cdot 0 + 0,038 \cdot 0 + 0,037 \cdot 1 + 0,035 \cdot 0 + 0,035 \cdot 1 + 0,030 \cdot 1 + 0,028 \cdot 1 + 0,022 \cdot 1 + 0,021 \cdot 1) \cdot 100 = 88,4 \% \quad (9)$$

Для визначення оцінки привабливості, використовуємо табл. 2.5 – критерії комплексної оцінки привабливості об'єктів зеленого туризму.

Згідно таблиці, курорт Сатанів з результатом 88,4 % відноситься до першої категорії – дуже привабливий, тобто об'єкт, який містить майже усі показники привабливості з перерахованих.

Єдиний, на нашу думку, показник, якого бракує і який є важливим – це залізниця.

Завдяки залізниці може збільшитись кількість туристів або відвідувачів, адже не у всіх є можливість добиратись на власному авто чи автобусі.

Порівняльний аналіз (таб.3.3) оцінки привабливості об'єктів зеленого туризму «Фрумушика-Нова» (таб.3.1) та курорту Сатанів (табл. 3.2) показав, що курорт Сатанів (88,4 %) є більш привабливим ніж «Фрумушика -Нова» (73,2 %).

Для підвищення привабливості етнографічного комплексу «Фрумушика-Нова» потрібно розвивати інфраструктуру та додати більше видів розважального відпочинку для дорослих та дітей.

Таблиця 3.3 – Перелік показників привабливості та їх фактична наявність у етнографічному комплексі «Фрумушика-Нова» та курорті

Сатанів

№ з/п	Показник	Вагомість	Фактична наявність	
			Фрумушика-Нова	Курорт Сатанів
1	Наявність екскурсійних маршрутів	0,087	1	1
2	Наявність туристичних стежок	0,075	1	1
3	Сучасні умови перебування (всі зручності)	0,072	1	1
4	Наявність харчування	0,067	1	1
5	Пам'ятки культури, архітектури	0,065	1	1
6	Дитячий відпочинок (майданчик)	0,063	1	1
7	Асфальтовані дороги	0,056	0	1
8	Озеро	0,053	1	1
9	Активний відпочинок (полювання)	0,046	1	1
10	Ліс	0,043	0	1
11	Гірська місцевість	0,042	0	1
12	Можлива тривалість перебування (година/доба)	0,042	1	1
13	Залізниця	0,040	0	0
14	Степ	0,038	1	0
15	Річка	0,037	1	1
16	Море	0,035	0	0
17	Лісосмуга	0,035	1	1
18	Долина	0,030	1	1
19	Пагорб	0,028	0	1
20	Ґрунтові дороги	0,022	1	1
21	Дискотека	0,021	0	1
	Комплексний показник		73,2 %	88,4 %

ВИСНОВКИ

Соціально-економічний розвиток регіонів України є досить складним та динамічним процесом. Розвиток туризму в цілому залежить від комплексу наступних передумов: природно-географічних, історико-політичних, соціально-економічних, демографічних, що склалися в суспільстві та факторів, які їх визначають. Різноманітність передумов і факторів, які впливають на формування пропозиції послуг сільського зеленого туризму значно варіюється за регіонами нашої країни і тому виникає об'єктивна необхідність їх систематизації та оцінки.

Згідно до мети роботи здійснено аналіз законодавства у сфері туризму та нормативно-законодавчої бази для створення об'єктів зеленого туризму.

Зелений туризм – це проведення вільного часу в сільському середовищі, якому притаманна відповідна забудова, сільський побут, мальовничий ландшафт тощо. Зелений він тому, що туристичні заняття у вигляді пішохідних і кінних прогулянок, спортивних та оздоровчих подорожей (навіть полювання і рибальство) відбуваються у сільській місцевості серед живої зеленої природи.

Сьогодні в Україні формується розуміння зеленого туризму, як специфічної форми відпочинку на селі з можливістю ефективного використання природного, матеріального і культурного потенціалу регіонів.

Законодавче врегулювання взаємовідносин у сфері сільського туризму, та його популяризація сприятиме подальшому розвитку ринку туристичних послуг і дозволить зробити його більш прозорим і привабливим.

Для оцінки привабливості об'єктів зеленого туризму використано комплексний (кваліметричний) метод оцінювання.

На першому етапі оцінювання, для побудови «дерева якості» (багаторівнева структура показників) використовували метод «мозкового штурму».

На другому – уточнення структури «дерева якості», застосовували експертний метод. Методом експертного ранжування було визначено коефіцієнти вагомості показників.

Визначалась ступень узгодженості оцінок експертів, розраховано коефіцієнт конкордації, запропонований М. Кендалом та Б. Смітом, який дорівнює 0,62. Величина коефіцієнта свідчить про те, що узгодженість в думках експертів виконувалася.

Розраховувались найвагоміші показники привабливості об'єктів зеленого туризму. Для цього використовували метод Парето.

Для аналізування діаграми Парето використовували метод АВС-аналізу, за яким показників привабливості об'єктів зеленого туризму було розподілено на 3 групи: червона група (80 %), зелена (15 %) та синя (5 %).

За допомогою визначених показників привабливості об'єктів зеленого туризму, з використанням їх коефіцієнтів вагомості запропоновано формулу визначення комплексного показника привабливості об'єктів зеленого туризму (Q_p).

Для встановлення відповідності між якісною оцінкою параметра та його кількісним значенням, використано психофізичну шкалу Харінгтона.

За розробленою методикою, здійснено розрахунок привабливості центру етнографічного, сільського зеленого туризму та сімейного відпочинку «Фрумушика-Нова» (Одеська область), комплексний показник привабливості дорівнює 73,2 %, тобто привабливий – містить у собі велику кількість привабливих для туриста показників.

Згідно розрахунку привабливості курорт Сатанів (Хмельницька область) з результатом 88,4 % відноситься до першої категорії – дуже привабливий, тобто об'єкт, який містить майже усі показники привабливості.

Результати виконаної магістерської кваліфікаційної роботи можуть бути використані під час:

- обґрунтування рішень про створення (модернізацію) відповідної інфраструктури для надання «зелених» туристичних послуг в Одеській та Хмельницькій областях;

- розробки маркетингових програм формування та розвитку іміджу Одеської та Хмельницької областей як сприятливих регіонів для розвитку зеленого туризму;

- розвиток «зеленого» туризму в Одеській та Хмельницькій областях в перспективі дозволить краще реалізовувати їх ресурсний потенціал, забезпечити роботою місцеве населення, збільшити надходження до місцевого бюджету, отримати фінансові ресурси, для захисту навколишнього природного середовища, створити передумови для сталого розвитку областей та їх окремих територій.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Закон України «Про Туризм» // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1282-15>
2. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично - готельного підприємництва: навчальний посібник. / К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
3. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навчальний посібник / Чернівці: Книги-XXI, 2003. 300 с.
4. Сільський зелений туризм як перспективний напрям розвитку загального піднесення економічного рівня регіону / Ю. В. Гончаров // Інтелект XXI. 2014. № 3, С. 41-45.
5. Географія туризму: навч. посібник / С. П. Кузик: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. Київ: Знання, 2011. 271 с.
6. Мальська М. П., Худо В. В. Туристичний бізнес: теорія та практика / Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2007. 424 с.
7. Зубко Ю. Державна підтримка та механізми сприяння розвитку екологічного (зеленого) туризму в Україні // Туризм сільський, зелений. 2008.
8. Носік В. Організаційно-правові питання розвитку сільського зеленого туризму в Україні // Туризм сільський, зелений. 2007.
9. Шенін А. Організаційне та законодавче забезпечення реалізації державної політики у сфері розвитку сільського туризму // Туризм сільський, зелений. 2007.
10. Чекмарев А. И. Моделирование конкурентоспособности потребительской продукции с использованием квалиметрической таксонометрии / А. И. Чекмарев, Р. В. Буткевич // Стандартизация и менеджмент качества: сб. науч. тр. Брянск: БГТУ, 2006. С. 152-159.
11. Фомин В. Н. Квалиметрия. Управление качеством. Сертификация. М.: 4 Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ». Изд-во «ЭКМОС», 2002.

12. Подольская М. Н. Квалиметрия и управление качеством: лабораторный практикум. Ч. 1. Экспертные методы / М.Н. Подольская. Тамбов: Изд-во ФГБОУ ВПО «ТГТУ», 2011. 80 с.

13. Пономарев С.В., Мищенко С. В., Герасимов Б. И., Трофимов А. В. Квалиметрия и управление качеством. Инструменты управления качеством: Учебное пособие. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2005. 80 с.

14. Постников В. М. Анализ подходов к формированию состава экспертной группы, ориентированной на подготовку и принятие решений / В. М. Постников // Научное издание МГТУ им. Баумана «Наука и образование». 2012. № 5. С. 333 - 346.

15. Шконда В. В. Особливості використання методів кваліметрії в сучасних наукових дослідженнях / В. В. Шконда, А. В. Кальянов // Наукові праці МАУП. 2010. Вип. 4(27). С. 45 - 48.

16. Міжнародний досвід зеленого туризму в Україні: проблеми та перспективи / Огіпельд Л. І., Гордіян А. О. // Ефективна економіка. 2014.

17. Кисилевська А. Санітарно-гігієнічний стан водопункту мінеральної води: кваліметричний метод оцінки / А. Кисилевська, О. Нікіпелова, О. Новодран // Стандартизація. Сертифікація. Якість. 2013. № 6. С. 41-47.

18. Куць В.Р. Методи оцінки рівня якості продукції / В.Р. Куць // Вимірювальна техніка та метрологія. 2000. № 56. С. 130 - 133.

19. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. 2-ге видання. К.: Центр учбової літератури, 2010. 488 с.

20. Калінкін Д. В. Формування шкали оцінки стану внутрішнього аудиту бюджетної установи // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. Том 16. № 1. С. 205-211.

21. Использование обобщенной функции желательности Харрингтона в многопараметрических экономических задачах / Н. П. Любушин, Г. Е. Брикач // Экономический анализ: теория и практика. 2014. № 18. С. 2-10.

22. Теличкань І. І. Соціально-економічні передумови розвитку сільського зеленого туризму в Україні / І. І. Теличкань // Вісник Харківського державного технічного університету сільського господарства: зб. наук. пр. Х., 2010. Вип. 99: Економічні науки. С. 313 - 318.

23. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія / К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2006. 537 с.

24. Каплун І. Г. Оптимізація природокористування Подільських Товтр.: Наукові записки Тернопільського нац. пед. університету. Серія: Географія. Тернопіль, 2004. №1. 315 с.

25. Каплун І. Г. Туристичний потенціал Подільських Товтр // Вісник наукових досліджень. Серія: Туризм. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ Галицького інституту імені В'ячеслава Чорновола, 2006. Вип.2.

26. Зінько Ю. Передумови створення геопарку «Українські Товтри» / Ю. Зінько, О. Шевчук // Охорона і менеджмент об'єктів неживої природи на заповідних територіях: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Гримайлів Тернопіль: Джура, 2008. С. 94 - 99.

27. Королюк И. К. Подольские толтры и условиях образования / И. К. Королюк // Тр. Ин-та геол. наук. Сер. геол. 1952. Вып. 110. № 56.

28. Вербова Ю. В. Використання гідромінеральних ресурсів Хмельницької області для розвитку СПА-індустрії / Ю. В. Вербова, О. А. Коваль // Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 102. С. 121-127.

29. Зінько Юрій. Оцінка природоохоронних територій Західного Поділля в контексті формування геопарків / Юрій Зінько // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія / Юрій; редкол.: Брич В. Я, Заставецька О. В., Іщук С. І. та ін.. Тернопіль: 2012. Вип. 2 (32). С. 179 - 184.

30. Бронецький, Р. Курорт Сатанів: сучасний функціональний стан та перспективи розвитку / Роман Бронецький // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія / Роман; редкол.: В. Я. Брич, Б. І.

Данилишин, О. В. Заставецька та ін. Тернопіль: Тайп, 2009. Вип. 2 (26). С. 108 - 115

31. Горун М. В. Розвиток туристично-рекреаційного господарства в Гусятинсько-Сатанівському рекреаційному районі / М. В. Горун // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр.. Чернівці: ЧНУ, 2010. т. Вип. 519/520:Географія. С.61-63

32. Ілляшенко С.М. «Зелений» туризм як один з напрямків сталого розвитку регіону / С.М. Ілляшенко, Н.С. Ілляшенко, В.О. Щербаченко // Економіка України, 2013. № 8. С.33-39.

33. Мельниченко, С. В. Соціально-економічне значення та проблеми розвитку сільського зеленого туризму в Україні / С. В. Мельниченко, А. Ю. Єременко: Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/melnychenko.htm.

34. Пітюлич М. М. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн / М. М. Пітюлич, І. І. Михайлюк // Науковий вісник Ужгородського університету. 2011. Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2011_33_sv3/SOURCE/27.pdf

35. Ecotourism Society, 1994. Western D. Definihg Ecotourism. In: Ecotourism: A Guide for Planners and Managers The Ecotourism Socierty, North Benningtoh, USA, 1993.

36. Чкан А.С. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Економічні науки. 2012. №2(18), Том 3. С.276-290.

37. Жадько К.В. Понятійне визначення механізмів державного управління міжнародним туризмом / К. В. Жадько // Держава та регіони. Сер. «Державне управління». 2008. №3. С. 72-76.

38. Організація туризму: підручник / І. М. Писаревський,. С. О. Погасій, М. М. Покоłodна та ін.; за ред. І.М. Писаревського. Х.: ХНАМГ, 2008. 541 с.

39. Козловський Є.В. Державне регулювання в галузі туризму: становлення та розвиток в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Є. В. Козловський. К., 2008. 18 с.

40. Остап'юк Н. І. Державне регулювання розвитку туристичної галузі в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Н. І. Остап'юк. Х., 2011. 20 с.

41. Мельниченко О. А. Теоретико-методологічні основи державного регулювання туризму / О. А. Мельниченко // Державне будівництво. 2010. №2. Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/melnuchenko_o2.htm

42. Паньків Н. М. Туристичні ресурси та їхні класифікації / Н. М. Паньків // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. 2014. № 2. С. 93-99.

43. Брич В. Я. Сучасні вектори розвитку міжнародного туризму в умовах глобалізації / В. Я. Брич, О. Є. Гербера // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. 2014. № 2. С. 77-83.

44. Travel and Tourism Competitiveness Index 2013. Режим доступу: <http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report - 2013>

45. Гордієнко І. С. Міжнародний туризм та його розвиток в Україні / І. С. Гордієнко, О. Є. Шайда. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.6. С. 141-144.

46. Квалиметрия: методы количественного оценивания качества различных объектов (курс лекций и практических занятий): учеб. пособие. Управление качеством / подобщ. и науч. ред. д.э.н., профессора Г.В. Астратовой; ГОУ ВПО ХМАО. Югры «Сургут. гос. пед. ун-т». Сургут : РИО СурГПУ, 2014. 160 с.

47. Гринасюк А. Ретроспективний аналіз методик оцінювання атрактивності ландшафтів / А. Гринасюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки. 2013. № 16. С. 194-200.

48. Звіт про НДР розробка проекту рекреаційного розвитку території курорту Сатанів / Національний Природний парк Подільські Товтри. м. Кам'янець Подільський, 2016. 73 с

49. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=29503

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1. Нікіпелова О. М., Кисилевська А. Ю. Сафранов Т. А., Ковпак Н. В. Використання кваліметрії для оцінки привабливості об'єктів зеленого туризму // Мед. Реабілітація, фізіотерапія, курортологія. 2016. № 3

2. Ковпак Н. В., Нікіпелова О. М. Перспективи розвитку зеленого туризму в Укр. / Матеріали конф. молодих вчених, 4-13 травня 2016 р. ОДЕКУ С. 94-95.

3. Ковпак Н. В., Нікіпелова Е. М., Сафранов Т. А. Возможность использования квалиметрии для оценки привлекательности объектов зеленого туризма / материалы междунар. научн.-практич. конф. «Градостр. планирование и управл. прибрежн. тер. 19-20 сентября 2016 г. Сергеевка Одесская обл. С. 56.

ДОДАТКИ

